

*Daer en mach gheen
ander Fundament
gheleyt worden be-
halven datter gheleyt
is, het welke is
Christus Jesus*

ADS/16.08.00293

LOPEN OP HET WATER

DEEL 1: OVER DE TOEKOMST VAN DE NEDERLANDSE DOOPSGEZINDEN

HENK STENVERS

ALGEMENE DOOPSGEZINDE SOCIËTEIT

²²Meteen daarna gelastte hij de leerlingen in de boot te stappen en alvast vooruit te gaan naar de overkant, hij zou ook komen nadat hij de mensen had weggestuurd. ²³Toen hij hen weggestuurd had, ging hij de berg op om er in afzondering te bidden. De nacht viel, en hij was daar helemaal alleen. ²⁴De boot was intussen al vele stadiën van de vaste wal verwijderd en werd, als gevolg van de tegenwind, door de golven geteisterd. ²⁵Tegen het einde van de nacht kwam hij naar hen toe, lopend over het meer. ²⁶Toen de leerlingen hem op het meer zagen lopen, raakten ze in paniek. Ze riepen: 'Een spook!' en schreeuwden het uit van angst. ²⁷Meteen sprak Jezus hen aan: 'Blijf kalm! Ik ben het, wees niet bang!' ²⁸Petrus antwoordde: 'Heer, als u het bent, zeg me dan dat ik over het water naar u toe moet komen.' ²⁹Hij zei: 'Kom!' Petrus stapte uit de boot en liep over het water naar Jezus toe. ³⁰Maar toen hij voelde hoe sterk de wind was, werd hij bang. Hij begon te zinken en schreeuwde het uit: 'Heer, red me!' ³¹Meteen strekte Jezus zijn hand uit, hij greep hem vast en zei: 'Kleingelovige, waarom heb je getwijfeld?' ³²Toen ze in de boot stapten, ging de wind liggen. ³³In de boot bogen de anderen zich voor hem neer en zeiden: 'U bent werkelijk Gods Zoon!'

Mattheus 14: 22-33 (NBV)

Voorwoord	7
I De Cijfers	11
II De stand van zaken	14
<i>Gemeenten</i>	14
<i>Kerkenraden</i>	15
<i>Bestuurlijke organisatie</i>	15
<i>Beroepskrachten</i>	16
<i>Beleid</i>	17
<i>De Algemene Doopsgezinde Sociëteit (ADS)</i>	18
<i>Het ADS bureau</i>	18
<i>Bestuursstructuur</i>	21
<i>Communicatie</i>	23
<i>Instellingen</i>	24
<i>Internationaal</i>	25
III Gemeentemodellen	26
IV Beschouwing	28
<i>Het B.O.L.T. rapport.</i>	33
<i>Toespraak Voolstra</i>	35
<i>Contourennota</i>	36
<i>Geloofwaardig zijn</i>	37
<i>Toekomstvisie</i>	38
Geraadpleegde literatuur.	43
Deel 2 Voorstellen voor de korte termijn	46
<i>De gemeenten</i>	46
<i>Kerkenraden</i>	47
<i>Beroepskrachten</i>	48
Opleiding.	48
Aanstellingen	49
<i>Samenwerkingsgemeenten</i>	50
<i>Bestuurlijke organisatie van de geloofsgemeenschap</i>	50
<i>Communicatie</i>	52
<i>Instellingen</i>	53
<i>De Algemene Doopsgezinde Sociëteit</i>	54
<i>Het ADS bureau</i>	55
<i>Internationaal</i>	56
<i>Conclusies en aanbevelingen</i>	57

De laatste jaren is bij mij de behoefte gegroeid om eens te proberen op papier te zetten hoe ik kijk naar de toekomst van de doopsgezinde geloofsgemeenschap in Nederland. Deze geloofsgemeenschap is mij zeer lief, ook na ruim veertien jaar werken in het hart van de organisatie. In de drukte van het dagelijkse werk, met alle dynamiek is er geen tijd om eens stil te staan en afstand te nemen en je te bezinnen op waar het ook weer om gaat. Ik merkte bij mezelf dat ik een toenemende behoefte kreeg aan juist die bezinning. De broederschapsradaad heeft vervolgens besloten om mij de opdracht te geven dit stuk te schrijven. Het is dus enerzijds geboren uit mijn persoonlijk verlangen en anderzijds uit de opdracht van de broederschapsradaad.

Deze periode van drie maanden is ook een persoonlijke geloofsreis geworden. Het bezinnen op de toekomst heeft natuurlijk ook alles te maken met je eigen geloof en motivatie. Het lezen, het nadenken, het schrijven en de gesprekken hierover met en de kritische feedback van goede vrienden hebben mijn motivatie om me de komende jaren in te blijven zetten voor de Nederlandse doopsgezinden extra versterkt. En het heeft mijn persoonlijke geloof versterkt, iets waar ik dankbaar voor ben.

Het stuk is ingedeeld in vier hoofdstukken. In het eerste geef ik een beschrijving van de huidige cijfermatige situatie in onze geloofsgemeenschap en geef daarnaast enige gegevens van andere kerkgenootschappen in Nederland. In het tweede hoofdstuk beschrijf ik de situatie in de gemeenten en de geloofsgemeenschap, gebaseerd op de resultaten van de gemeentebezoeken en de ervaringen die ik zelf heb opgedaan als algemeen secretaris. In het derde hoofdstuk bespreek ik vooral op basis van literatuurstudie enige modellen voor de gemeente van de toekomst. In het vierde hoofdstuk volgt een beschouwing van de cijfers en een visie op de toekomst. In het tweede deel doe ik een aantal voorstellen voor de korte termijn, in de tussenfase naar de toekomst toe.

Het is geen vrolijk verhaal als je kijkt naar de korte termijn. Er zal nogal wat van ons aanpassingsvermogen gevraagd worden om open te staan voor verandering en om los te laten. Ik ben er van overtuigd dat onze geloofsgemeenschap dat kan; als er iets is dat onze wereldwijde geschiedenis aantoont is dat de doopsgezinden zich kunnen aanpassen aan veranderde omstandigheden.

Hoewel ik in het tweede deel ook voorstellen doe voor de directe toekomst is dat geen blauwdruk voor de verder weg liggende toekomst. Dat zou ook niet kunnen. Voor de verre toekomst is naar mijn mening vooral loslaten van schijnbare zekerheden en het hebben van vertrouwen en hoop essentieel. Ik ben er van overtuigd dat de toekomst juist ligt in het open staan voor verandering. Onze

geloofsgemeenschap gaat wel verder, we weten niet hoe dat er over twintig of dertig jaar uit zal zien, en dat is maar goed ook, wij kunnen het niet bedenken, dat moeten we overlaten.

Een bijbelverhaal dat me in dit kader erg aanspreekt is het verhaal uit Mattheüs 14 vers 22-33. Het bekende verhaal over Jezus die de leerlingen alvast op weg stuurt met de boot na de spijziging van de vijfduizend, terwijl hij achterblijft om te bidden. De boot is al een eind op weg en heeft last van golfslag door forse tegenwind. Jezus loopt dan over het water naar de boot toe. De discipelen schrikken daarvan natuurlijk flink. Maar Petrus roept naar hem: 'Heer, als u het bent, zeg me dan dat ik over het water naar u toe moet komen'. En Hij zei: 'Kom.' En dat doet Petrus, hij stapt uit de boot en loopt op Jezus af. Dan voelt hij de wind, wordt bang, en begint te zinken. Jezus reikt hem een hand en grijpt hem vast en zegt: 'Kleingelovige, waarom heb je getwijfeld?' En de wind gaat liggen als ze weer in de boot zijn.

Water, diep en donker, dreigend, zeker als het onrustig is door wind. Water is prachtig en je kan er fantastisch op zeilen maar tegelijk heeft het iets dreigends omdat je niet ziet wat er zich onder het wateroppervlak bevindt, zeker in de avond en nacht. En natuurlijk, je kan er in ondergaan, verdrinken. Het water als de chaos van de wereld, waarin je kan verdrinken en ten ondergaan.

De boot waar de discipelen in zitten, wordt in die chaos hevig heen en weer geschud. Het heeft tegenwind en de golven beuken tegen de boeg waardoor het stampt en rolt. Sturen is niet makkelijk. Ik zie voor mij de gemeente of onze geloofsgemeenschap, een klein groepje mensen heen en weer geslingerd op de golven van de chaos, maar nog steeds varende, ondanks alles, op weg naar de overkant. Alleen, de inspiratie is niet aan boord.

Dan, terwijl de tegenwind het vooruit gaan moeilijk maakt, komt de inspiratie, komt Jezus aangelopen over het water, de chaos overstijgend. Dat is beangstigend, want eigenlijk weet je eerst niet wat je ziet, je kan het niet geloven.

En Petrus, altijd Petrus, de rots op wie de kerk gebouwd wordt, de o zo menselijke discipel, daagt Jezus uit. Als u het bent Heer, laat me dan naar u toe lopen over het water. En dat gebeurt, dapper zet hij de eerste stappen. En dan, laten we zeggen halverwege, beseft Petrus plots wat hij aan het doen is. Hij heeft de veilige grenzen van de boot verlaten en is boven de chaos uitgetild. Of misschien beter, door zijn geloof heeft hij zichzelf boven de chaos uitgetild. En dan wordt hij bang, want het is nogal wat, de onzekere zekerheid van de boot verlaten en op weg gaan naar Jezus. En die angst werkt verlamdend, en ja, dan zink je als een baksteen of in dit geval als een rots.

Bij een slipcursus die ik ooit volgde, werd heel steek de nadruk gelegd op het kijken naar waar je heen wil en ook daarheen sturen. Want als je naar die boom die je

wil ontwijken gaat kijken, knal je er juist tegenop. En met gym vroeger, op de evenwichtsbalk, kreeg je de opdracht naar het einde van de balk, het doel te kijken, want als je naar beneden kijkt, val je er gegarandeerd af. Zo moet het met Petrus ook zijn gegaan. Hij keek niet meer naar Jezus, maar naar beneden, en daar zijn de golven en is de onpeilbare diepte van de chaos, en ja, dan zink je.....

In zijn angst weet hij dan wel waar hij hulp moet vragen: 'Heer, red mij.' En hij grijpt de uitgestoken hand van Jezus die hem weer in de boot helpt en het water wordt kalm.

Het beeld van de boot op het winderige water moet onze geloofsgemeenschap aanspreken, lijkt me. Niet voor niets is de Nederlandse doopsgezinde 'tophit' een lied over wind en zeilen.

Ik heb het gevoel dat we met onze geloofsgemeenschap in dezelfde situatie zitten als de boot met discipelen op het meer. Eigenlijk zouden we wel willen dat we nog aan de veilige wal lagen, maar we zitten midden op het woeste meer van de wereld op weg naar? Ja naar wat, het is donker en we weten niet wat er precies aan de overkant is. En we hebben tegenwind, het zit ons op het moment ook echt niet mee. De wereld wordt hoe langer hoe onvriendelijker, de golven lijken wel steeds hoger te worden.

Dit document is een poging om richting te geven aan het denken over de toekomst van onze geloofsgemeenschap, zodat we met de blik gericht op waar we heen willen en wat we willen uitdragen, ons kunnen onttrekken aan de ondergang in die chaos. Als we de uitgestoken hand van Jezus durven pakken zodat hij ons uit die kolkende zee trekt en helpt terug in de boot te klimmen, dan kunnen we de angst voor de toekomst loslaten en dan wordt de zee kalm.

Met nadruk zij gezegd dat dit stuk mijn persoonlijke visie is, gebaseerd op persoonlijke ervaring en gevoed door literatuurstudie en de verschillende interne stukken die de laatste jaren zijn verschenen. Ik ben blij dat een aantal betrokkenen bereid is geweest dit stuk in verschillende fasen te lezen en feedback daarop te geven. Dit heeft het ordenen van mijn gedachten en het schrijven zeer geholpen.

Ik hoop dat dit een bijdrage en stimulans zijn om de inhoudelijke discussie binnen de geloofsgemeenschap verder vorm te geven.

Naarden, augustus 2016

Om te laten zien hoe de ontwikkelingen zijn geweest in de laatste jaren en hoe de huidige stand van zaken is, heb ik de gegevens over ledentallen op een rij gezet. Ook noem ik enige cijfers van de Protestantse Kerk in Nederland (PKN) om te illustreren dat het niet een geïsoleerde doopsgezinde situatie is. Daarmee kan een eerlijke en brede analyse gemaakt worden van onze huidige situatie.

In 2010 waren er in Nederland 7.854 personen lid van een doopsgezinde gemeente. Daarnaast waren er nog 3.262 belangstellenden. In 2014 waren deze getallen respectievelijk 6.934 en 3.284. In 2016 6.085 en 3.036.¹ Dat wil zeggen dat het ledental tussen 2010 en 2014 met 13% en tussen 2014 en 2016 met 11% afnam. Het aantal belangstellenden lijkt minder snel te dalen. De leeftijdsopbouw van het ledenbestand doet verwachten dat de snelheid van de afname voorlopig niet minder zal worden.²

Opvallend is dat de afname vrijwel uitsluitend bepaald wordt door overlijden, er zijn relatief weinig mensen die hun lidmaatschap opzeggen. Dit in tegenstelling tot bijvoorbeeld de Protestantse Kerk Nederland of de Rooms-Katholieke kerk waar een ledenverlies van tienduizenden per jaar optreedt door actieve opzeggingen. Alhoewel dit nooit is onderzocht, zou je kunnen vermoeden dat dit komt doordat de toetreding tot de doopsgezinde gemeente een bewuste keuze is door de gelovigen/volwassen doop. Blijkbaar geeft dit ook een grotere trouw aan de eenmaal gemaakte bewuste keuze, ook al leidt dat niet altijd tot actief deelnemen in de gemeente.

Ondanks dat het ledenaantal snel afneemt gebeurt dit niet met het aantal gemeenten. In 2010 waren er 116 gemeenten, in 2014 was dit gedaald tot 112 en in 2016 tot 110. Dat betekent dus dat de gemeenten kleiner worden. In 2010 waren er 6 gemeenten groter dan 200 leden (452-207), in 2016 waren dit er nog 4 (303-228). Er waren op beide meetmomenten 12 gemeenten met een ledental tussen 199 en 100; tussen 99 en 50 leden waren de getallen resp. 29 en 22 gemeenten; tussen 49 en 20 resp. 41 en 46 gemeenten; onder 20 resp. 19 en 28 gemeenten, waarvan in 2016 2 gemeenten met minder dan 10 leden. Het is evident dat deze aantallen effect hebben op de mogelijkheden om activiteiten te ontplooiën in met name de kleinere gemeenten. Ongeveer 36 % van de leden wordt als actief betrokken opgegeven, bij de belangstellenden is dit percentage 30%.

Landelijk gezien is ruim 75% van de leden boven de 60, 29% boven de 80 (1977: 16,2% boven 77 jr.). Maar 4 % is onder de 40 (1977: 21,6 % onder 46 jr.). Zeker in de

---

¹ Opgaven gemeenten ten behoeve van het Doopsgezind Jaarboekje, 2010, 2014 en 2016.

² Uit de teruggestuurde enquêtes (> 80% v.d. gemeenten) t.b.v. de gemeentebezoeken in 2014 blijkt dat 47% v.d. leden tussen 60 en 80 jaar oud is en 29% boven de 80 jaar. (ADS/14.08.04892, Stand van zaken gemeentebezoeken. Notitie ten behoeve van de BV november 2014)

kleine gemeenten is de gemiddelde leeftijd hoog tot zeer hoog. Jongerenwerk en zondagschool of vergelijkbaar werk met jongeren en kinderen wordt nog in 31 gemeenten aangeboden. Dit varieert van een kleine zondagschool eens in de paar weken tot meerdere groepen, ingedeeld naar leeftijd met uiteenlopende activiteiten. Deze leeftijdsverdeling betekent dat de daling van het ledenaantal nog gestaag zal doorgaan. Het valt te verwachten dat er in de komende tien jaar minstens 30% van de leden zal wegvallen terwijl het aantal dopelingen daar niet tegenop zal wegen. Niet onvermeld mag blijven dat wel de indruk bestaat dat er de laatste jaren wat meer dopelingen zijn dan er lange tijd geweest zijn.

Jaar	Aantal leden/belangstellenden	Aantal gemeenten
1950	39.000	148
1970	31.612	142
1977	25.052	141
1980	22.500	143
1990	16.858	136
1997	12.559	
2000	11.776	125
2010	7854/3262	116
2014	6934/3284	112
2016	6085/3036	110

Van de 110 gemeenten hebben 79 een eigen kerkgebouw. Een zestal gemeenten deelt een gebouw tezamen met een samenwerkingspartner maar is niet de eigenaar. Tenslotte zijn er 6 gemeenten met twee of zelfs meer gebouwen. Een groot gedeelte van deze kerkgebouwen is een rijks- of gemeentemonument met alle extra onderhoudseisen van dien. Ook hierbij geldt natuurlijk dat naarmate de gemeente kleiner wordt, de zorg voor het gebouw in toenemende mate moeite gaat kosten.

Er zijn 83 gemeenten die één of meer (7 gemeenten) geestelijk werkers in dienst hebben. Er zijn 14 werkers die in verschillende gemeenten (2-3) werken. Van de in totaal 63 werkers zijn 48 proponent predikant of proponent voorganger en 15 geen proponent. Van de 48 proponenten bereiken er 25 de pensioengerechtigde leeftijd voor 2026, bij de niet-proponenten zijn dit er 9. De omvang van de aanstellingen varieert van 1 FTE (fulltime) tot 0,08 FTE (deze in een combinatie met een aanstelling in een andere gemeente). De proponenten hebben over het algemeen de wat grotere aanstellingen (0,5-1 FTE). Er zijn slechts 7 gemeenten die een geestelijk werker met een fulltime aanstelling hebben.

De laatste jaren is er een tendens ontstaan om wanneer een gemeente vacant wordt, de omvang van de aanstelling te verlagen. Het is natuurlijk een beetje de

vraag wat dit laatste zegt over de opvatting van gemeente zijn, want met het kleiner worden van de aanstellingen worden de werkzaamheden van de predikant niet echt minder. Het is ook de vraag hoe goed in gemeenten wordt nagedacht over dit soort keuzes of dat alleen de financiële overweging hierin een rol speelt. Hetzelfde geldt voor de keuze van sommige gemeenten om in plaats van een proponent van de ADS, een pastoraal werkende aan te stellen (meestal uit financiële overwegingen). Ook hier is de vraag hoe deze gemeenten denken over het uitdragen van doopsgezind gedachtegoed en waar prioriteiten worden gelegd (alleen bij de eigen leden of ook bij het uitdragen van de identiteit, en wat is die dan?).

De bovenstaande gegevens zijn niet nieuw en ook niet geheel onverwacht. Al in de zeventiger jaren waren er binnen onze geloofsgemeenschap vragen over de toekomst en is het zogenoemde B.O.L.T. (Broederschap op Lange Termijn) rapport (1978) uitgekomen. In dit rapport wordt al vastgesteld dat de geloofsgemeenschap per jaar met ongeveer drie procent kromp. Deze tendens heeft zich duidelijk voortgezet en is de laatste jaren versneld.

De snelheid van de secularisering in Europa en vooral in Nederland is verrassend te noemen. Het rapport *God in Nederland 1966-2015*³ beschrijft dat in 2015 voor het eerst 58% van de Nederlanders zich als ongelovig beschouwt (agnosten 34% en atheïsten 24%). In 2006 was dat nog 40% (26% resp. 14%) en in 1996 37% (27% resp. 10%). Dus waar tussen 1996 en 2006 slechts een toename was van 3%, is in het laatste decennium een 10 % toename te zien.

De doopsgezinde geloofsgemeenschap in Nederland is zeker niet de enige 'traditionele' geloofsgemeenschap (kerk) die te maken heeft met een forse vermindering van het aantal leden. De Protestantse Kerk in Nederland (PKN) daalt jaarlijks in ledental met 2,6-2,8% (2007: 2.267.220/2015: 1.969.755). Ook in deze kerk zijn minder dopelingen. Het aantal gemeenten is in deze jaren afgenomen van 1.816 in 2006 tot 1.597 in 2014.⁴ Het aantal dienstdoende predikanten daalde in deze jaren van 2.067 tot 1.864 en ook in het predikantencorps stijgt de gemiddelde leeftijd. Voor de Nederlandse kerkprovincie van de Rooms-Katholieke Kerk gelden vergelijkbare cijfers van afname van de ledentallen.

Van de minder traditionele geloofsgemeenschappen, zoals migrantenkerken of charismatische kerken is het moeilijk om precieze getallen te vinden omdat bij veel van deze kerken nauwelijks van enige bovengemeentelijke organisatie sprake is (behoudens SKiN, Samen Kerk in Nederland, waarbinnen een deel van de

---

³ Ton Bernts, Joantine Berghuijs, *God in Nederland 1966-2015*, Utrecht 2016.

⁴ Protestantse Kerk Nederland, *Statistische jaarbrief 2015*, expertisecentrum Protestantse Kerk, 23 april 2015

migrantenkerken zich verbonden heeft). Met veel voorzichtigheid kan gezegd worden dat bij deze kerken sprake is van enige groei.

De afname van het aantal leden is dus zeker niet een puur doopsgezind 'probleem'. Het is een gegeven dat zich in de breedte van kerkelijk Nederland afspeelt en daarbuiten. We moeten dan ook stoppen het als een uniek doopsgezind 'probleem' te beschouwen. De weg naar de toekomst zal niet liggen in het werven van leden in een onveranderde geloofsgemeenschap maar in het transformeren van die geloofsgemeenschap.

Samenvatting

Het tempo van de afname van het aantal leden, al voorzien eind jaren zeventig van de vorige eeuw, is gestaag doorgedaan en de laatste jaren versneld, voornamelijk door natuurlijk verloop. Een verdere snelle daling is onvermijdelijk. Het is te verwachten dat in de naaste toekomst meerdere gemeenten vanwege een te klein aantal leden opgeheven zal worden. De afname van kerkelijkheid is niet beperkt tot de doopsgezinden maar is een algemeen kerkelijk gegeven in Nederland.

II DE STAND VAN ZAKEN

GEMEENTEN

Op het totaal aantal leden is het aantal gemeenten groot te noemen. Er zijn dan ook veel gemeenten met minder dan veertig leden (ongeveer de helft van het totaal aantal gemeenten). Juist in de kleine gemeenten is de gemiddelde leeftijd hoog tot zeer hoog.

Uit de gegevens van de gemeentebezoeken en uit de ervaring van wat ik tegenkom in de geloofsgemeenschap, valt te concluderen dat kleinere gemeenten met veel oudere leden in toenemende mate moeite hebben om die dingen te organiseren die traditioneel bij 'kerk zijn' horen. Het vormen van een kerkenraad, meedoen aan oecumenische activiteiten, speciale vieringen maar zeker ook het afvaardigen van leden naar landelijke of regionale vergaderingen en organen komt steeds meer onder druk te staan. Ook is het steeds moeilijker om de zondagse dienst en gespreks- of bijbelgroepen te organiseren. Dit leidt al gauw tot een gevoel dat men er alleen voor staat en een gevoel dat er geen toekomst is. Toch hebben dergelijke gemeenten vaak ook een aantal aantrekkelijke kenmerken. De onderlinge betrokkenheid is vaak heel groot, de gemeente is vaak een veilige plek voor leden die eenzaam zijn, men zorgt voor elkaar en soms speelt de gemeente een rol in de eveneens kleine, lokale gemeenschap. Die onderlinge betrokkenheid, vaak gebaseerd op jarenlange verbondenheid in de gemeente, is een groot goed, ook al komen er soms al jaren

geen nieuwe leden meer bij. Voor deze gemeenten is het van groot belang dat ze zolang als dat nog kan die dingen kunnen doen waarin ze goed zijn en niet meer doen wat te veel moeite kost of waar ze niet goed in zijn. Niet alles wat kan, moet ook.

KERKENRADEN

Het is steeds moeilijker kandidaten te vinden voor een functie in de kerkenraad. Tijdens de gemeentebezoeken wordt dit telkens weer opgemerkt. Ook hier wreekt zich de tendens dat mensen zich niet langdurig willen binden aan niet scherp omschreven en meer algemene taken. Deze tendens past in de individualisering en de-institutionalisering van nu. Verschillende gemeenten hebben dit probleem creatief opgelost door te gaan werken met taakgroepen en een kleine kerkenraad die coördinerend optreedt. Hiermee wordt tegemoet gekomen aan de wens van leden om zich in te zetten voor concrete overzichtelijke taken die passen bij het eigen interesse gebied. Voor kleine gemeenten is de bemensing wel een probleem hoewel het ook een extra motivatie kan zijn om het aantal taken van de gemeente te verminderen.

Een ander ervaringsfeit is dat veel kerkenraden voor zichzelf niet duidelijk hebben wat eigenlijk precies hun taak is. In veel gevallen regelt de kerkenraad alles in de gemeente en voert dan ook nog alles uit, zonder daar andere gemeenteleden bij te betrekken.

BESTUURLIJKE ORGANISATIE

De organisatiestructuur van onze geloofsgemeenschap met zijn vele commissies, zelfstandige stichtingen en instellingen, Broederschapsvergadering en Broederschapsraad is ingewikkeld en omvangrijk. De organisatievorm heeft zich niet of nauwelijks aangepast aan de realiteit van het verminderen van het aantal leden en gemeenten. De organisatie is nog vrijwel hetzelfde als toen er nog meer dan twintigduizend leden waren.

Het gevolg van het niet gaandeweg aanpassen is dat we nu tegen grenzen oplopen, bestuurlijk en financieel en dat we tot aanpassingen worden gedwongen. Zo heeft de Landelijke Federatie van Doopsgezinde Zusterkringen (LFDZ) besloten zich op te heffen, onder andere door het afnemen van het aantal zusterkringen en de verminderde participatie door de hoge leeftijd van de zusters die lid zijn van zusterkringen. De Stuurgroep Duurzame Ontwikkeling (SDO) voegt zich in bij de Stichting Doopsgezind WereldWerk (DGWW) om zo een bredere impact te kunnen hebben. De vereniging Gemeenschap voor Doopsgezind Broederschapswerk (GDB) wordt een stichting welke zich alleen zal bezig houden met het beheer van een financieel vermogen.

Al jaren is het moeilijk om (capabele) bestuurders te vinden voor de Broederschapsraad (BR), de besturen van de regionale verbanden en de instellingen. Dit komt niet alleen door de kleiner wordende geloofsgemeenschap maar ook door het boven beschreven fenomeen dat over het algemeen een wantrouwen bestaat tegen organisaties. Ook hierbij hebben we last van het feit dat mensen zich niet meer voor langere tijd willen binden aan een taak die meestal niet heel duidelijk omschreven is.

De Broederschapsvergadering (BV) heeft al jarenlang te maken met een opkomst van rond de zestig procent van de leden (de gemeenten zijn de leden van de ADS). Vooral een aantal kleine gemeenten heeft een vacature voor de BV vertegenwoordiger en een aantal vertegenwoordigers is zelden aanwezig bij vergaderingen. Het is de vraag of het principe van één stem per gemeente (sinds 1975 ingevoerd) nog wel te hanteren is, zeker nu er zoveel zeer kleine gemeenten zijn. Het model van BV en BR en alles er om heen is toe aan een aanpassing om de geloofsgemeenschap bestuurbaar te houden.

BEROEPSKRACHTEN

In het kader van deze notitie wil ik het vooral hebben over de geestelijk werkers in de geloofsgemeenschap. We onderscheiden proponenten en niet –proponenten. Met betrekking tot de proponenten, aangesteld door de Broederschapsvergadering, kunnen we onderscheid maken tussen de doopsgezind predikant (3-jarige master Theologie en religiewetenschappen aan de VU/Doopsgezind Seminarium), de doopsgezind voorganger (1 jarige master theologie (verschillende mogelijkheden) aan de VU/Doopsgezind Seminarium) en degenen die tot predikant zijn opgeleid bij een ander kerkgenootschap en een zogenoemd opdoper-programma hebben gevolgd. De proponenten van voor de samenwerking met de VU (ook de ‘tweede-weggers’) worden allen aangeduid als doopsgezind predikant. Onder de niet-proponenten zijn zusters en broeders die elders opgeleid zijn, bijvoorbeeld aan een HBO tot pastoraal werkende, predikanten opgeleid bij een ander kerkgenootschap zonder dat ze een opdoper-programma hebben gevolgd en anderen. Veel werkers werken in (soms kleine) deeltijd. Hierbij moet worden opgemerkt dat de proponenten in veel gevallen iets grotere aanstellingen hebben dan de niet-proponenten.

Gezien de verwachte ontwikkelingen in het aantal gemeenten, de omvang en financiën van de overblijvende gemeenten is het reëel om er van uit te gaan dat de werkgelegenheid voor geestelijk werkers zal afnemen. Al jaren is de tendens dat wanneer een predikant vertrekt bij een gemeente de opvolgende werker een kleinere aanstelling krijgt. Ook besluiten gemeenten regelmatig om vooral financiële redenen

een pastoraal werkende aan te stellen als een proponent vertrekt. Een gevolg voor werkers is o.a. dat het voor sommigen nodig is om kleine aanstellingen te stapelen om tot een inkomen te komen waarvan te leven valt; anderen moeten andere banen naast hun predikantschap aannemen om voldoende inkomen te verwerven. Anderzijds worden regelmatig werkers in gemeenten aangesteld die niet opgeleid zijn aan het doopsgezind seminarium.

Het stapelen van kleine aanstellingen betekent een extra belasting voor de werker en de betrokken gemeenten. Werken met meerdere kerkenraden met alle extra vergaderingen en verschillende wensen, het extra reizen, tijd management en uiteraard het op verschillende plaatsen moeten voorgaan in de dienst heeft tot gevolg dat de werker over het algemeen veel langere tijd werkt dan de omvang van de aanstellingen rechtvaardigt.

Het aanstellen van werkers die niet aan het seminarium zijn opgeleid leidt tot verlies van de doopsgezinde verkondging en daarmee verlies van doopsgezinde identiteit.

BELEID

Voor de toekomst is ook belangrijk om te kijken naar het denken over beleid in de geloofsgemeenschap. Het denken in meerjarige beleidsplannen is iets dat meer past in de 'oude' tijd waarin structuren veel duidelijker omschreven zijn dan in de huidige tijd. In de (omgekeerde) piramide structuur van de organisatie kan een beleidsplan worden uitgevoerd omdat elke laag verantwoording aflegt aan de volgende laag. In de komende structuur die veel meer de vorm heeft van een netwerk waar veel kortere, directe en projectmatige relaties zijn, zijn beleidsplannen veel minder goed uit te voeren. Daarom is het onverstandig om te veel bezig te zijn met het ontwikkelen van beleidsplannen die vervolgens in de la verdwijnen. Het denken en werken in netwerken en projecten past meer in de huidige tijd.

Een ander punt van overweging is de vraag wie eigenlijk beleid maakt voor wie. Maken de gemeenten beleid of de ADS? Het blijkt telkens weer dat de congregationalistische structuur van onze geloofsgemeenschap, waar juist centraal (ADS/BV/BR) heel weinig beslissingsbevoegdheid ligt en zeker geen mogelijkheid om uitvoering van BV-besluiten af te dwingen, ongeschikt is om een centraal beleid te ontwikkelen. Uitsluitend rond een aantal praktische zaken waarbij de gemeenten bevoegdheden hebben overgedragen, kan de ADS centraal zaken regelen. Voorbeelden hiervan zijn de salarisregeling vanuit de Instelling ten dienste van Doopsgezinde Gemeenten en Predikanten (IDGP), de pensioenregeling, collectieve verzekeringen en een paar andere collectieve regelingen.

DE ALGEMENE DOOPSGEZINDE SOCIËTEIT (ADS)

Bij de oprichting in 1811 was de opdracht aan de ADS tweeledig:

1. Het in stand houden van een seminarium voor het opleiden van leraren/predikanten.
2. Financieel ondersteunen van 'behoefte' gemeenten.

In de loop van de twee eeuwen dat de ADS bestaat zijn daar de nodige taken bijgekomen, zeker in de laatste 50 jaar. De opdracht is geworden om de gemeenten te ondersteunen op alle mogelijke manieren en daarnaast de doopsgezinden te vertegenwoordigen in gemeente overstijgende organen (Raad van Kerken (Nederland, Europees en globaal), SILA, Mennonite World Conference etc.). De ADS ondersteunt de gemeenten met toewijzing van subsidiegelden, door voorlichting/begeleiding ten behoeve van gemeenteopbouw, (landelijk) jongerenwerk, etc.

Dat is heden ten dage de voornaamste taak van de ADS. Daarnaast komt alles wat bovengemeentelijk is zoals vertegenwoordiging bij de Nederlandse, Europese en Wereldraad van Kerken en bij MWC, het CIO (interkerkelijk Contact Inzake de Overheid), SILA (Stichting Interkerkelijke Ledenadministratie) en dergelijke. In totaal vertegenwoordigt de ADS de geloofsgemeenschap momenteel in 21 verschillende interkerkelijke organisaties. Onder de ADS vallen ook een aantal commissies: De al genoemde Raad van Toezicht, de Adviesraad Geestelijke Zaken, de ADS steungroep Seksueel Misbruik in Pastorale Relaties (SMPR), Commissie inzake verhouding Joden en Christenen, SDO, Commissie Indonesië, Commissie Doopsgezind Kerk en Kunstbezit, Commissie ter Uitdeling, Commissie tot de archieven, Commissie ter Begeleiding van Predikanten en Gemeenten in hun Onderlinge Relatie (BPGOR, Commissie met de lange naam), Communicatieraad.

Onder de ADS valt ook de IDGP (Instelling ten behoeve van Doopsgezinde Gemeenten en Predikanten), de instelling die de salarissen van de werkers in de gemeenten administreert, uitbetaalt, incasseert bij gemeenten en ook andere werkgeverstaken uitvoert. Het Georganiseerd Overleg (GO) valt ook onder de ADS. Het GO is verantwoordelijk voor het overleg over de arbeidsvoorwaarden van de werkers in de gemeenten.

Ook het Seminarium valt onder de ADS. De inhoudelijke sturing wordt gegeven door het College van Curatoren (CvC) dat via de BR verantwoording aflegt aan de BV. Het CvC bestaat uit 7 personen die worden benoemd door de BV. Ook hier is uiteraard een probleem hoe te komen aan nieuwe leden van het College.

HET ADS BUREAU

Het ADS bureau heeft momenteel elf vaste medewerkers (totaal 7,7 FTE) en één freelance medewerker (± 12 uur/w). Hier zijn de aanstellingen bij het seminarium niet meegerekend.

De verdeling voor de vaste medewerkers is:

Directeur/algemeen secretaris: 1,0 FTE

Consulent gemeenteopbouw: 0,8 FTE

Consulent jongerenwerk: 0,5 FTE

Eindredactie DNL en DNU: 0,27 FTE

HR-medewerker: 0,2 FTE

Secretariaat, catering, schoonmaak en administratieve ondersteuning communicatie: 2,4 FTE

Financiële administratie en ICT: 2,6 FTE.

We hebben de laatste jaren het aantal vragen aan het bureau flink zien toenemen. De eerder beschreven problemen voor gemeenten van lager ledenaantal en hogere gemiddelde leeftijd en het probleem van het vinden van kader zorgt er voor dat men vaker een beroep doet op de ADS. Zo wordt van een toenemend aantal gemeenten de financiële administratie gedaan. De consulent gemeenteopbouw is met individuele gemeenten bezig na te denken over de toekomst, de algemeen secretaris wordt vaker benaderd bij heel verschillende zaken, die niet altijd kunnen worden verwezen naar de consulent gemeenteopbouw of anderen. De opkomst van internet heeft geleid tot meer activiteit met betrekking tot websites voor de ADS zelf maar zeker ook voor gemeenten. Zoals boven beschreven is een herkenbare uitstraling van de geloofsgemeenschap van belang in deze tijd waar het beeld een steeds grotere rol speelt.

De werkzaamheden voor de IDGP, loonadministratie, incasso's, uitbetaling, ziek- en gezondmeldingen, voorlichting en dergelijke, veroorzaken ook een toename van de druk op het bureau, met name op de financiële administratie. Daar staat tegenover dat de administratie voor de voormalige Stichting Pensioenfonds is vervallen. De pensioenadministratie is nu geïncorporeerd in de loonadministratie.

De afgelopen jaren heeft de overgang naar een nieuw boekhoudsysteem, de opzet en instelling van de IDGP, de overgang naar een ander loonadministratiesysteem, de overgang naar een nieuw ledenadministratie en tenslotte de nieuwe website voor continue extra drukte gezorgd.

Gemeenten weten in toenemende mate de consulent gemeenteopbouw te vinden. De werkzaamheden voor individuele gemeenten nemen een groot deel van de tijd in beslag. Sinds voorjaar 2016 zijn kerkenraadstoerustingens gehouden die gezien de opkomst en de reacties, in een behoefte voorzien. Dit soort van dienstverlening zou

meer aandacht verdienen. Het is de vraag of het begrip 'gemeenteopbouw' niet vervangen zou moeten worden door 'gemeenteadvisering' of 'gemeenteondersteuning'. De opbouw moet in de gemeente zelf plaatsvinden en het is de vraag of we met 'gemeenteopbouw' nog wel een juist begrip hanteren. Het gaat eerder om ombouw of verbouw dan opbouw.

De consulent jongerenwerk houdt zich vooral bezig met de ondersteuning van het bovengemeentelijk jongerenwerk. Gezien het feit dat het grootste deel van de betrokken jongeren zich vooral daarin beweegt lijkt dit een juiste keus. In het kleine aantal gemeenten waar nog enig substantieel jongerenwerk is, werken ook capabele jongerenwerkers die geen praktische ondersteuning nodig hebben. Vanuit de ADS zou geprobeerd kunnen worden om de jongerenwerkers uit te nodigen af en toe bij elkaar te komen voor uitwisseling van ervaring en kennis. Er wordt op verschillende plaatsen heel goed werk verricht dat een breder publiek verdient.

Het secretariaat dat van maandag tot en met donderdag bemenst is, is voor de voortgang van het werk van groot belang. Het verzorgen van vergaderingen (er wordt ook regelmatig door commissies en instellingen bij de ADS vergaderd), de telefoon, postverzorging, verzending van stukken en dergelijke wordt uitstekend verzorgd. Het secretariaat verzorgt ook het secretariaat voor het seminarium. Het secretariaat is over het algemeen als eerste gezicht van de ADS zeer adequaat.

In het pre-digitale tijdperk werden er aanmerkelijk meer fysieke handelingen verricht. Het opmaken, drukken, verzamelen, nieten en verzenden van de stukken voor de BV was bijvoorbeeld een enorme operatie waar meerderen een paar weken mee bezig waren. Inmiddels wordt veel meer digitaal verzonden en de apparatuur is sneller en sorteert zelf waardoor het hele proces vanaf het voorbereiden van de stukken aanmerkelijk sneller en met inzet van minder mensen verloopt. Sinds de toename van het gebruik van email worden er ook aanmerkelijk minder brieven geschreven.

Met betrekking tot de publicaties is er ook veel minder handwerk. Artikelen hoeven bijna niet meer te worden getypt en de opmaak van DNL is uitbesteed. De nieuwsbrief DNU wordt sinds kort middels het CMS opgemaakt. Omdat DNL nu naar alle leden wordt gestuurd hoeft er ook bijna geen abonnementenadministratie bijgehouden te worden.

Het verminderen en veranderen van het werk heeft er al toe geleid dat de formatie op het secretariaat is verminderd. Over verdere aanpassingen in de formatie en/of in de werkzaamheden moet worden nagedacht.

De aanstelling van een HR(Human Resource)-medewerker voor de IDGP heeft veel betekend voor de kwaliteit van de dienstverlening aan de gemeenten m.b.t. de omgang met de aangestelde werkers. De nodige inzet is heel verschillend. Soms vraagt een begeleidingstraject bij ziekte en/of conflict heel veel tijd, in andere

gevallen kan met telefonische adviezen volstaan worden. Deze medewerker wordt gefinancierd door het geld dat de gemeenten betalen voor de IDGP dienstverlening.

De algemeen secretaris/directeur heeft zoals de titel al aangeeft een dubbele taak. Enerzijds het algemeen secretariaat. Vanuit deze functie worden contacten met gemeenten onderhouden, worden besturen en commissies secretariaeel ondersteund en is er grote betrokkenheid bij het denken over beleidsrichting.

Als directeur is de medewerker verantwoordelijk voor het management van het ADS bureau. In die functie is uiteraard ook regelmatig en intensief overleg met verantwoordelijke bestuurders nodig. Omdat er nogal veel overlap is in beide functies is het bijna onmogelijk om precies aan te geven hoeveel tijd voor elke functie nodig is.

Er is regelmatig overleg met het zogenoemde managementteam, naast de directeur bestaande uit de consulent gemeenteopbouw en de rector van het seminarium. Hier worden zowel zaken uit de geloofsgemeenschap als zaken die binnen het bureau spelen, besproken.

BESTUURSSTRUCTUUR

Net als de vraag wie waarvoor beleid maakt is de vraag te stellen wie eigenlijk wat bestuurt. Het is duidelijk dat de gemeente wordt bestuurd door de kerkenraad, met de ledenvergadering als hoogste besluitvormende orgaan. Bij de geloofsgemeenschap is de Broederschapsraad het bestuur en de Broederschapsvergadering als ledenvergadering het hoogste besluitvormende orgaan.

De fundamentele vraag die gesteld moet worden is wat de BR dan bestuurt in de geloofsgemeenschap en over welk beleid precies de BV besluit. Uiteraard gaat het over gemeente-overstijgende zaken als de vertegenwoordiging, standpunten in de oecumene en het beleid van de organisatie naar de gemeenten toe, dus over wat de gemeenten nodig hebben van de ADS. Maar het gaat niet over het beleid in de gemeente of over de manier van geloven of over zaken als de invulling, frequentie of vorm van de dienst. De ADS is met nadruk ondersteunend aan de gemeenten. De gemeenten moeten zorg dragen voor het geloofsleven, de ADS heeft als taak gemeenten zo veel mogelijk te faciliteren zich daarmee bezig te houden. Daarnaast zijn vele wettelijke regelingen, zoals rond aanstellingen van werkers en onderhoud monumenten, dermate ingewikkeld geworden dat het voor een individuele vrijwillige bestuurder nauwelijks meer te behappen is.

In 1975 is gekozen voor de structuur van een broederschapsvergadering waar elke gemeente vertegenwoordigd is (zou moeten zijn) en elke gemeente één stem heeft. Oorspronkelijk was er een grote broederschapsraad (rond dertig personen) waarin

ook de instellingen vertegenwoordigd waren en er was een klein Dagelijks Bestuur. In de negentiger jaren is deze structuur gewijzigd in een kleinere BR, zonder de instellingen en een adviserende BR+ met vertegenwoordigers van de instellingen en de regio's en tenslotte is in de eerste jaren van deze eeuw besloten de BR+ op te heffen en een BR van maximaal negen personen in te stellen. Bij de laatste twee wijzigingen verdween het Dagelijks Bestuur. Daar dit ook weer niet echt werkte ontstond er weer een overleg van voorzitter, secretaris en penningmeester voor de lopende zaken en voorbereiding van de vergaderingen. Dit 'VSP overleg' is niet vastgelegd in het reglement en heeft daarmee geen echte bevoegdheden.

In de periode dat er weinig vertrouwen was tussen de BV en de BR is besloten tot een reglementswijziging waarbij een 'Raad van Toezicht' (RvT) werd ingesteld die namens de BV zich een oordeel moet vormen over de uitvoering van de BV besluiten en dus ook aan de BV rapporteert.

De structuur van BV-BR-RvT is aan slijtage onderhevig. Daardoor ontstaan een aantal problemen die goed besturen bedreigen:

- De opkomst van BV vertegenwoordigers is zelden hoger dan 55% van het totale aantal. Is het aantal onder de 50% dan kunnen er formeel geen besluiten genomen worden.
- Een aantal gemeenten heeft een vacature voor de BV vertegenwoordiger.
- Sommige BV vertegenwoordigers hebben deze functie al bijzonder lang. In sommige gevallen is het de vraag in hoeverre er nog overleg met de kerkenraad/ledenvergadering plaatsvindt en dus de ingenomen standpunten gedragen worden door de gemeenten. De indruk bestaat op z'n minst dat er in een aantal gevallen geen sprake is van enig overleg. Dit laatste blijkt soms ook uit de gesprekken tijdens de gemeentebezoeken
- Er is veel onduidelijkheid over de rol van de RvT. Dit heeft mede als oorzaak dat de benaming niet geheel gelukkig gekozen is. In het bedrijfsleven heeft de Raad van Toezicht een heel andere, meer hiërarchische rol dan in onze geloofsgemeenschap.
- Het is bijzonder moeilijk om (geschikte/capabele) bestuurders voor de BR en RvT te vinden. Dit heeft alles te maken met eerder genoemde algemeen maatschappelijke ontwikkelingen. Het is ondanks de kleinere BR ook moeilijk om geschikte vergadermomenten te vinden, zeker omdat de wens is om in de BR ook niet-gepensioneerden te benoemen en een regionale spreiding en man-vrouw balans. Regionale spreiding, problemen met vrij maken van tijd overdag en dergelijke zijn oorzaak van deze problemen.
- Er is een discrepantie tussen verwachtingen die in de BV worden uitgesproken en de mogelijkheden van de BR inzake beleidsontwikkeling.

- De agenda van de BV wordt door de vertegenwoordigers zelden inspirerend gevonden door de grote hoeveelheid zakelijke punten.
- Een aantal agendapunten, met name op financieel gebied, overstijgt de deskundigheid van veel vertegenwoordigers en krijgt desondanks of juist daarom veel aandacht en tijd.
- Een van de veelgehoorde bezwaren rond de huidige BV is dat de financiële verantwoording te veel tijd kost en voor veel vertegenwoordigers te gespecialiseerd is. Sinds een aantal jaren is als tussenvorm al gekozen voor een jaarlijks penningmeesteroverleg waar de penningmeesters van gemeenten worden uitgenodigd om de (door de accountant reeds gecontroleerde) financiële verslagen en de begrotingen van de ADS en de daaraan gelieerde instellingen (voormalig SPF en de IDGP) te bespreken. Deze bijeenkomsten, die overigens wisselend bezocht worden, hebben geen reglementaire status en dus ook geen goedkeuringsbevoegdheid.
- De vergadering is te groot om een goede gedachtewisseling mogelijk te maken. Het gesprek en daarmee de sfeer worden vaak bepaald door een klein aantal vertegenwoordigers. Andere vertegenwoordigers worden nooit of bijna nooit gehoord.

Er zijn ongetwijfeld nog veel andere punten te noemen. Een punt met betrekking tot de BV dat regelmatig als positief wordt genoemd en dat zeker niet veronachtzaamd mag worden, is de (informele) ontmoeting met de andere vertegenwoordigers.

COMMUNICATIE

Communicatie is in deze tijd een onderwerp waar veel aandacht aan gegeven moet worden. Daarbij is herkenbaarheid en eenduidigheid van groot belang. Er is de laatste jaren al veel aandacht geweest voor dit onderwerp.

- Het ADW is Doopsgezind NL geworden en sinds een aantal jaren is Doopsgezind NL een magazine geworden dat tien keer per jaar uitkomt.
- Er is een digitale nieuwsbrief Doopsgezind NU uitgekomen die met een frequentie van eens per twee weken wordt gepubliceerd.
- De websites zijn opgewaardeerd tot het Doopsgezind Web met een aantrekkelijke opmaak en nieuw Content Management Systeem (CMS). De gemeenten kunnen ook van deze opmaak en het CMS gebruik maken, wat de herkenbaarheid ten goede komt.
- Diverse uitingen, als het jaarboekje, het jaarverslag en het materiaal bij het jaarthema, zijn in huisstijl gebracht (Doopsgezind INFO en Doopsgezind THEMA).

- De jongste loot is Doopsgezind plus, een extra uitgave die meer pastoraal bedoeld is met als doelgroep de oudere doopsgezinden die niet gemakkelijk meer naar de kerk kunnen. Oorspronkelijk was het de bedoeling om deze uitgave alleen per abonnement te verspreiden maar gezien de positieve reacties, uit kosten oogpunt én uit redactionele overwegingen wordt overwogen om het als een bijlage bij Doopsgezind NL te voegen zodat het de hele geloofsgemeenschap bereikt.

Deze ontwikkelingen zijn mede te danken aan de inzet van de coördinator communicatie die de drijvende kracht was en is achter veel van het bovengenoemde.

INSTELLINGEN

Met 'instellingen' worden hier bedoeld de organisaties die namens of vanuit de doopsgezinde geloofsgemeenschap werken in de wereld of ten behoeve van de geloofsgemeenschap zelf. Dat wil zeggen: De Doopsgezinde Zending (DZ), de Stichting Vrouwenzendingshulp (VZH), Doopsgezind WereldWerk (DGWW), Gemeenschap voor Doopsgezind Broederschapswerk (GDB), de Landelijke Federatie van Doopsgezinde Zusterkringen (LFDZ) en tenslotte de Stuurgroep Duurzame Ontwikkeling (SDO).

De GDB heeft besloten zich om te vormen naar een stichting en alleen nog een vermogen te beheren en de GDB map uit te geven. Andere activiteiten worden elders ondergebracht. De LFDZ heeft besloten de activiteiten binnen een paar jaar te beëindigen. SDO gaat haar activiteiten ten behoeve van duurzaamheid invoegen bij DGWW. In al deze drie besluiten speelt mee dat het steeds moeilijker is de organisatie gaande te houden door gebrek aan nieuwe bestuurders en de kleinere en oudere achterban.

Voor de andere instellingen geldt dit in mindere mate maar het is zeker te verwachten dat dit in de naaste toekomst gaat spelen. Er is bij een aantal gemeenten het gevoel dat er afstand is tussen de gemeenten en de instellingen. Het is voor de toekomst zinvol om de band tussen de geloofsgemeenschap en de instellingen aan te halen zodat men ook echt het gevoel heeft dat er namens en vanuit de geloofsgemeenschap gewerkt wordt. Dat kan ook een positief effect hebben op een breed gedragen visie op zending en hulpwerk.

Ook bij de instellingen is hierom een heroriëntering zinvol of zelfs noodzakelijk. Er is vele jaren gewerkt aan een bundeling van krachten, dat is deels gelukt met de oprichting van DGWW waarin de Stichting Bijzondere Noden en de Doopsgezinde Vredesgroep samengevoegd zijn. DZ is uiteindelijk niet hierbij aangesloten.

De ADS is lid van Mennonite World Conference (MWC). Als zodanig is zij vertegenwoordigd in de General Council. De algemeen secretaris/directeur van de ADS is sinds 2012 secretaris van de Deacons Commission (een van de vier commissies van MWC. De andere zijn: Peace, Faith and Life en Mission) en sinds 2014 regional representative Europe/ Europees coördinator. Beide functies zijn bij MWC staffuncties en de ADS krijgt een (geringe) vergoeding van MWC voor het werk als secretaris en van de andere Europese doopsgezinde geloofsgemeenschappen voor het werk als Europees coördinator (de ADS draagt hier ook aan bij). Beide internationale taken zijn niet gebonden aan de functie bij de ADS.

Sinds 2015 is ds. Wieteke van der Molen vertegenwoordiger van de ADS in de General Council en is ze lid van de Faith and Life Commission. Tijdens de Assembly in 2015 in Harrisburg hield zij een door zeer velen bijzonder gewaardeerde preek. Sinds het begin van de 21^e eeuw bevindt de meerderheid van de lid-kerken van MWC zich op het zuidelijk halfrond in plaats van in Noord Amerika en Europa. Dat geeft een enorm toegenomen veelkleurigheid, letterlijk en figuurlijk. Zeker de Afrikaanse en Aziatische geloofsgemeenschappen brengen een meer evangelikale identiteit mee. Het is duidelijk dat de Nederlandse doopsgezinden ten opzichte van het merendeel van de leden behoren tot de meest liberale geloofsgemeenschappen.

Verontrustend is de scheiding die zich momenteel voltrekt in Mennonite Church USA, waar regionale conferences zich losmaken wegens onenigheid over standpunten rond met name homoseksualiteit. MWC stelt zich met betrekking tot geloofsuitspraken op het standpunt dat het niet een wereldkerk is die dogma's of geloofstandpunten uitvaardigt maar dat het een platform is voor ontmoeting, gesprek en onderlinge verbondenheid. Het is de vraag wat de discussies en afscheidingen in Noord Amerika voor gevolgen zullen hebben voor MWC.

Was de Nederlandse betrokkenheid en interesse de afgelopen decennia eigenlijk beperkt tot een kleine vaste groep, de laatste jaren is een duidelijke toename te zien van de belangstelling. Op de laatste Assembly in 2015 waren er ruim honderd Nederlanders waaronder een groep van veertig jongeren. Dit past bij het algemene verschijnsel van globalisering, reizen is makkelijker en betaalbaarder geworden en door digitale ontwikkelingen lijkt de wereld kleiner geworden. In de Nederlandse doopsgezinde geloofsgemeenschap lijkt ook meer interesse te zijn voor de internationale gemeenschap. Opvallend is dat ook de interesse in de Nederlandse doopsgezinden is toegenomen. Vanuit Noord-Amerika is men geïnteresseerd omdat de Amerikaanse Mennonites zich realiseren dat ook daar sprake is van toenemende secularisering en assimilatie in de maatschappij en ze zien dat dit een proces is dat in Nederland al decennia, zo niet eeuwen, gaande is. En uiteraard is voor veel Amerikanen Europa ook het continent van de voorouders en alleen daarom al

interessant. Vanuit Afrika en Azië is de interesse toenemend omdat men belangstelling krijgt voor de oorsprong van de wederdopers in Zwitserland en de rol van Menno Simons daarna. Als reizen naar Europa worden ondernomen, is Witmarsum voor velen een geliefde bestemming.

III GEMEENTEMODELLEN

De gemeente zoals we die in doopsgezind Nederland kennen bevindt zich in een lokale context, is gebonden aan een bepaalde plaats. De gemeente verenigt zich rond een gebouw en de eredienst op zondag en is afhankelijk van het aantal leden. Het wordt ook wel een statisch gemeentemodel genoemd. Dit model is voor de toekomst grotendeels onhoudbaar. Al lang wordt er binnen en buiten de geloofsgemeenschap nagedacht over andere structuren en modellen voor de gemeente. In dit hoofdstuk bespreek ik enkele van deze ontwikkelingen in het denken over gemeentemodellen.

In het begin van de jaren zeventig van de vorige eeuw dient ds. Jan Matthijssen (1924-1978), toen predikant in Amsterdam, een voorstel bij de kerkenraad in om de gemeente op te delen in kleine groepjes, 'mini gemeenten', omdat het onmogelijk is om elkaar in de grotere gemeente te 'kennen', volgens hem een belangrijke eigenschap van de gemeente. Hij zegt een paar jaar later hierover in een interview in IDA (In dit Amsterdam) in 1976 ter gelegenheid van zijn 25 jarig predikantschap: "Om een gemeenschap te kunnen zijn is het nodig dat je contact met elkaar hebt. Om dat mogelijk te maken, zonder dat het nu direct noodzakelijk is met iedereen intieme vrienden te zijn, is wel een elkaar kennen nodig. "Kennen" tussen aanhalingstekens, om dat het meer is dan elkaars naam kennen en toch nog iets anders is dan kennissen van elkaar zijn." ...."Ik denk nog steeds dat, als dat plan toen was aangenomen we er nu iets beter hadden voorgestaan. Nu is het er geloof ik te laat voor, omdat we zo klein zijn gegroeid dat bundeling van alle krachten nodig is." Over de groepjes zegt hij even later: "Elke groep kan zo'n gemeenschap vormen. Dat kunnen gesprekskringen zijn, kringen van jonge gezinnen, huisbijeenkomsten. Dat kunnen dus stukjes gemeente zijn. .... Dergelijke groepen zouden in de eerste plaats open moeten zijn en na verloop van tijd misschien weer moeten opsplitsen. De 'ideale gemeente' zie ik niet zitten, maar deze kleine cellen kunnen een zeer goede functie hebben. Nu moet men dit niet afdoen met: je probeert een dorpsgemeente te imiteren, want dat heeft er niets mee te maken. " Op de vraag of het belangrijk is voor de toekomst van de gemeente dat zij een duidelijk gezicht gaat vertonen: "Ja, maar dan is het niet zo belangrijk op welk front dat zou zijn. Dat kan op tientallen fronten zijn, en daarbij zal ieder zijn keuze moeten doen." Als de interviewer vervolgens een aantal doperse

‘tradities’ noemt als soberheid, geweldloosheid en de volwassen-doop zegt Matthijssen: ‘Ik vind het feit dat iemand bij Christus wil behoren het enig belangrijke; de rest is franje, maar in het kader van die franje zeg ik van die doperse geloofspunten dat ik dat nog altijd belangrijke franje, belangrijke zaken vind.’⁵

Matthijssen stelt dat het in 1976 te laat is omdat de gemeente te klein geworden is en bundeling van alle krachten nodig is. Dit is geredeneerd vanuit de Amsterdamse gemeente (op dat moment zo’n twaalfhonderd leden). Inmiddels zijn veel gemeenten zo klein geworden dat ze als gemeente getalsmatig al zo’n groepje, zo’n ‘mini-gemeente’ zijn. Het verschil is dat Matthijssen deze groepjes weliswaar ‘mini-gemeentes’ noemt maar er van uit gaat dat de activiteiten beperkt zijn: gesprekskringen, jonge gezinnen, etc. terwijl de gemeenten die zo klein geworden zijn dikwijls proberen zoveel mogelijk activiteiten gaande te houden en daar dan ook vaak in vast lopen.

Het model dat Matthijssen voorstelt, heeft veel overeenkomsten met het huidige model van de Small Groups dat vooral in Noord Amerika veel gehanteerd wordt. De gemeente is onderverdeeld in een aantal kleine groepjes, meestal rond de zes tot tien personen. Deze small groups komen heel regelmatig (vaak één keer per week) bij elkaar, bidden en eten samen en delen met elkaar wat hen bezig houdt in het leven, op het gebied van het geloofsleven en in het dagelijkse bestaan. De onderlinge betrokkenheid is voor de deelnemers zeer belangrijk en verrijkend. Het zijn niet per sé groepen van vrienden maar kleine gemeenschappen van mensen die met elkaar verbonden zijn door het geloof, wel en wee delen en waar nodig er voor elkaar zijn.

Gemeenteopbouwer Jan Hendriks heeft in de loop der jaren een aantal modellen gepresenteerd die ook in onze geloofsgemeenschap bekend zijn, zoals de vitale en aantrekkelijke gemeente, de gemeente als herberg, etc. Een klein aantal gemeenten heeft in de loop der jaren met deze modellen gewerkt aan een andere manier van in de wereld staan, de meeste gemeenten zijn echter uiteindelijk doorgegaan op de voor hen bekende weg.

Een ander model is ontwikkeld door de Amerikaanse missioloog en antropoloog Paul Hiebert (1932-2007). Hij sprak van bounded sets en centered sets. Met een bounded set bedoelt hij de situatie waarbij we een grens trekken tussen wie er bij hoort en wie niet. Een theologische grens of een grens van doctrine of gedrag. Binnen de grens is het veilig en warm en is er een duidelijk verschil met de boze buitenwereld die vol van gevaren is. Daartegenover staat de centered set, een situatie waarbij er geen grenzen zijn. Er is geen scheidlijn tussen wij en zij en er zijn geen regels over wie er bij

---

⁵ Bert Hampe, Jan Matthijssen: 25 jaar predikant. Interview *In dit Amsterdam* juli 1076.

hoort en wie niet, iedereen wordt verwelkomd en geaccepteerd. Er is echter wel een centrum dat mensen aantrekt, fascineert. Er is geen poortwachter maar iedereen die naar het centrum beweegt hoort er bij. De mate van betrokkenheid op elkaar hangt niet af van of je binnen de grenzen verblijft maar eerder hoe dicht je bij het centrum bevindt en welke richting je op beweegt. Het dichtst bij het centrum zal men meer op elkaar betrokken zijn maar ook ver er van af kan je op anderen betrokken zijn, bijvoorbeeld met diegenen die naar het centrum toe bewegen.⁶

Vergelijkbaar is het beeld van de gemeente als magneet (centered) of als steen (bounded). De gemeente als steen is verhard en heeft hoge muren opgebouwd om beschermd te leven afgesloten, in zich zelf gekeerd. De gemeente als een magneet trekt mensen aan en heeft geen duidelijke grens.

Het ontbreken van een duidelijke grens komen we ook tegen in het model van de vloeibare gemeente. Hierbij gaat het om een netwerk van relaties tussen mensen die elkaar in wisselende samenstelling op wisselende momenten ontmoeten.⁷ Van der Meijden noemt de vloeibare kerk de 'toekomstige kerk'. Br. Andries Bakker gebruikt net als Van der Meijden de termen statische gemeente en vloeibare gemeente in het verslag van zijn studieverlof in 2008. Hij presenteert de vloeibare gemeente meer als een alternatief naast de statische gemeente en bepleit openheid van de statische gemeente naar de vloeibare gemeente.

Mijn overtuiging is dat het bij onze geloofsgemeenschap passende gemeentemodel van de toekomst zal worden gekenmerkt door het ontbreken van een duidelijke afgrenzing (vloeibaar) en door kleine kernen van gelovigen (centered sets), die zich verbinden rond een duidelijke identiteit en een kring van betrokkenen daar omheen.

IV BESCHOUWING

In het bovenstaande heb ik aangegeven hoe de doopsgezinde geloofsgemeenschap er cijfermatig voorstaat. Ook heb ik aangegeven dat de teruggang niet uniek is voor de doopsgezinden. Alle 'gevestigde' kerkgenootschappen hebben hier mee te maken. Daarna besprak ik de situatie in onze geloofsgemeenschap zoals die zich op het moment aan ons presenteert en gaf ik voorbeelden van gemeentemodellen. In dit deel wil ik kijken hoe deze gegevens te plaatsen zijn in het bredere kader van de maatschappelijke ontwikkelingen. Vervolgens kijk ik hoe naar de daling van het

---

⁶ Jeremy Myers, bounded sets ad centered sets. <https://redeeminggod.com/bounded-sets-centered-sets/>

⁷ W. van der Meijden, lezing contactdag Vrijzinnigen Noord-Nederland, 5 april 2008, verschenen op www.zinweb.nl op 24 mei 2008.

ledental is gekeken in onze geloofsgemeenschap en probeer ik een visie te geven op de toekomst, zoals ik denk dat die er uit zou kunnen zien.

In het commentaar op de landelijke cijfers wordt telkens opgemerkt dat er wel een onderscheid gemaakt moet worden tussen religie en kerkelijkheid. Prof. Joep de Hart schrijft in *Geloven binnen en buiten verband*: 'Er is in ons land al sinds langere tijd onmiskenbaar sprake van een gestage ontkerkelijking. Minder Nederlanders zijn bij een kerkgenootschap aangesloten, kerkdiensten worden steeds minder bezocht – heden ten dage geldt dat nog maar voor 31%, respectievelijk 18% van de bevolking.(.....) We hebben gezien dat het niet betekent dat men zich daarmee ook massaal als een ongelovig of areligieus mens ziet. Kerkelijke betrokkenheid en traditionele christelijke geloofswaarheden worden blijkbaar door velen als maar één mogelijke vorm van religieuze beleving beschouwd, die toch vooral pasten bij een voorbije periode.'⁸ Hij gebruikt de term *Believing without belonging* (geloven zonder er bij te horen) voor de groep die religieuze gevoelens heeft zonder bij een kerkgenootschap te behoren. Anderzijds wordt ook de term *Belonging without believing* gebezigd. Hiermee worden niet of nauwelijks gelovige kerkleden bedoeld.⁹

Een ander aspect van de veranderde verhoudingen op kerkelijk gebied in Nederland is de eveneens veranderde opvatting over de maatschappelijke positie en rol van Kerken en religie. Uit onderzoek blijkt dat ook het maatschappelijk belang dat men ziet voor kerken in alle opzichten is gedaald. Bijvoorbeeld beschouwen Nederlanders religie in toenemende mate als een 'privéaangelegenheid die respect verdient en deze volgens hen ook krijgt'¹⁰, maar kerken genieten als organisaties weinig vertrouwen. De rol van kerken als sociaal bindmiddel wordt minder van belang geacht dan in 2006. Deze verandering in de visie op het maatschappelijk belang wordt ook gezien bij diegenen die zich wel tot de kerkleden rekenen. Ook dezen zien de kerk steeds meer als een privéaangelegenheid.

In de beschouwing van de cijfers wijst De Hart ook op de tendens van religieuze individualisering. Hiermee wordt bedoeld dat innerlijke ervaring als bron van kennis wordt gezien en dat visie op religiositeit niet zozeer verbonden wordt met groepsgebeuren of kerkelijkheid maar met iets persoonlijks dat bijeen geraapt moet worden uit het beschikbare aanbod van verschillende tradities.¹¹ De Hart verwijst vervolgens naar de tendens van de-institutionalisering die hiermee gepaard gaat. De-institutionalisering is weliswaar sterk zichtbaar in de kerkelijke context maar is daar zeker niet toe beperkt! Het is een

---

⁸ Joep de Hart, *Geloven binnen en buiten verband*, Godsdienstige ontwikkelingen in Nederland, Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Haag, mei 2014, pagina 73

⁹ Id. pag. 75

¹⁰ Id. pag. 54

¹¹ Id. pag. 124

algemeen maatschappelijke tendens. Overal zien we dat verenigingen problemen hebben met afnemende betrokkenheid, zich uitend in ledenverlies en minder vrijwillige inzet van leden.

In de doopsgezinde geloofsgemeenschap is een dergelijke tendens ook zichtbaar. Het is een algemeen gehoorde opmerking dat het zo moeilijk is om nieuwe kerkenraadsleden te vinden of leden die in een commissie de gemeente willen dienen. Deze klacht is zeker niet alleen beperkt tot de kleine gemeenten, ook gemeenten met zo op het oog voldoende leden om uit te rekruteren zitten hiermee. Ook binnen de instellingen, landelijke commissies en vertegenwoordigingen doet zich hetzelfde voor. Ook bij doopsgezinden willen leden zich blijkbaar niet voor lange tijd binden aan een vaak niet duidelijk omschreven algemenere taak. En dat is dus niet alleen vanwege de hoge gemiddelde leeftijd maar ook vanwege een breder maatschappelijk verschijnsel.

De huidige tijd waarin de christenheid niet meer dominant en leidend is in de westerse wereld noemt men het post-christendom. Met christendom wordt hier dan bedoeld de periode dat christenheid dominant was in de westerse wereld. Mensen werden zonder (veel) uitzonderingen geacht christen te zijn. Dat betekende natuurlijk niet dat iedereen dus ook gelovig was of in de kerk participeerde.

De structuren zoals we die kennen uit de tijd van het christendom hebben geen antwoord op de maatschappij en cultuur zoals die zich in de tijd van het post-christendom manifesteren. Instituties worden gewantrouwd. In het post-christendom is de kennis van de christelijkheid zeer beperkt. Generaties zijn opgegroeid zonder de verhalen van de bijbel, zonder te weten wat de christelijke feesten zijn, zonder ooit een kerk van binnen gezien te hebben en zonder een idee van wat liturgie inhoudt. Het christendom als leidend cultureel, sociaal en politiek begrip is in elk geval voor de westerse cultuur voorbij. We zullen moeten wennen aan een minderheidspositie. Terecht kan de doopsgezinde hier tegenwerpen dat hij altijd in een minderheidspositie heeft verkeerd. Dat is juist, maar dan toch in een cultuur die als christelijk gekenschetst kan worden. Het is sinds de tijd van Constantijn niet voorgekomen dat de meerderheid van de bevolking zich als niet-christelijk beschouwt. We hebben dus te maken met een totaal nieuwe en voor de christelijke kerken totaal onbekende situatie.

Een ander kenmerk van post-christendom is dat mensen over het algemeen het meer van belang vinden dat geloof in de praktijk werkt, dan dat geloof theoretisch waar is. Dus het is belangrijker eerst bij een gemeenschap te behoren (belonging) en te ervaren of de christenen in de gemeenschap leven volgens de waarden die ze

uitdragen voordat men deze gelooft (believing).¹² In de doopsgezinde geloofsgemeenschap zien we dit fenomeen in het feit dat het aantal belangstellenden/vrienden in de gemeenten minder snel daalt (en in sommige gevallen stijgt) dan het aantal leden. Ook is de gemiddelde leeftijd bij belangstellenden lager. Vaak pas na lange tijd, of soms helemaal niet, besluit een belangstellende zich te laten dopen. Dat heeft vermoedelijk ook te maken met de visie van de gemeente (of het ontbreken daarvan) op de waarde en betekenis van de doop. Een vaak gehoorde opmerking is dat aan de doop zo veel waarde wordt toegekend en zo zeer wordt beleefd als een soort (eind)examen, dat de drempel zo hoog wordt, dat men zich daar niet aan waagt. Er wordt hier en daar voor gepleit om de doop als criterium van lidmaatschap af te schaffen, misschien met in het achterhoofd de gedachte dat de gemeente zo meer leden kan krijgen. We moeten er inderdaad over nadenken of de doop en de belijdenis nog wel het criterium voor het lidmaatschap van de gemeenschap moeten zijn en of we niet veel lossers om moeten gaan met de vraag of iemand tot een gemeenschap behoort. Als je aan een Afrikaanse Mennonite vraagt hoeveel leden de gemeente heeft moet je niet gek opkijken als deze zegt: 'we hebben vierhonderd leden waarvan vijftig gedoopt.' Hier gaat men dus uit van een ander begrip van bij de gemeenschap horen dan de doop. Zij of hij die zich verbonden voelt met een gemeenschap, hoort er bij. Belijdenis en doop zijn veel meer tekenen van persoonlijke bekering dan een 'toegangsritueel' tot de gemeente.

Zoals in het hoofdstuk over gemeentemodellen beschreven is, zijn er veel modellen te bedenken die uiteindelijk allemaal neerkomen op het beeld van de gemeente als een aantrekkelijk en aantrekkend centrum zonder duidelijk afgebakende grens tegenover de statische op zichzelf gerichte gemeente met zijn afgebakende grens. Welk beeld de schrijvers ook gebruiken, bij allen komt het er op neer dat het model van de afgegrensde gemeente niet meer past in het post-christendom. De open modellen met vloeibare grenzen waar mensen al of niet tijdelijk zich toe aangetrokken voelen, lijken meer te passen. Dit is meer dan je open stellen als gemeente om mensen te verwelkomen. Het gaat er niet om mensen naar binnen te lokken of anderen te bekeren. Het is een heel andere manier van in de wereld staan. Het gaat er om dat de gemeente zich onderdeel maakt van de wereld om haar heen, luistert naar de ander en zich daardoor ook laat vormen. Iemand die er bij wil horen draagt met haar/zijn persoon en geloof bij aan verandering van de gemeente. We worden uitgedaagd om werkelijk te zijn wat we pretenderen te zijn.

---

¹² 'Belonging before believing', in tegenstelling tot 'Believing before belonging'. Williams Stuart Murray, *Church after Christendom*, London, 2004, p.19

Dat deze andere manier van kijken naar de gemeente ook risico's in zich draagt is duidelijk. In zijn boek *Waar blijft de kerk* citeert Erik Borgman onder andere Paus Franciscus: "Wat(...) moet gebeuren, is dat de kerk de straat op gaat om mensen te zoeken en hen bij naam te leren kennen. Niet alleen omdat er op uit gaan om het evangelie te verkondigen haar missie is, maar omdat ze schade aanricht als ze het nalaat. (...) Met een kerk die zich beperkt tot beheersmatig werk in de parochie, die opgesloten leeft in haar eigen gemeenschap gebeurt hetzelfde als met een persoon die afgesloten is van de buitenwereld: ze kwijnt lichamelijk en geestelijk weg. Of ze wordt aangetast, zoals een afgesloten ruimte waar schimmel en vocht zich verspreiden."

Wie de straat op gaat, kan een ongeluk krijgen. Maar dat risico lopen is beter dan zelfgenoegzaam blijven en daardoor de kans lopen paranoïde en autistisch te worden. De kerk moet buiten zichzelf zoeken naar waar de Geest tot haar spreekt in wat het Tweede Vaticaans Concilie aanduidt als 'de tekenen van de tijd'.¹³

Samenvatting

Dat men zich afkeert van het 'instituut' kerk betekent niet automatisch dat mensen zichzelf beschouwen als areligieus of ongelovig. Kerk en geloof worden in toenemende mate gezien als een privé aangelegenheid. Het maatschappelijk belang van kerkgenootschappen neemt hiermee snel af. Kerken genieten weinig vertrouwen als organisatie.

De-institutionalisering is een algemeen maatschappelijk verschijnsel en niet afhankelijk van de grootte van een organisatie of gemeente.

In de postchristelijke samenleving blijkt het model van de gemeente zoals we dat kennen niet meer te werken. Het streven is naar open kernen die aantrekkelijk zijn omdat dit gemeenschappen zijn waar mensen toe behoren die leven naar wat ze belijden.

Deze periode van afbraak, of liever van verandering is voor ons bij uitstek een kans en uitdaging om terug te komen bij dat waar het werkelijk om gaat in de gemeenschap. Het is een kans om ons geloofsleven weer verdieping te geven. Er zijn voorbeelden waar gemeenten hun kerkgebouw hebben verkocht of een andere bestemming hebben gegeven. Ze hoeven niet meer krampachtig elke week bij elkaar te komen in de kerk om met vijf mensen te luisteren naar een predikant maar ze komen nu eens in de vijf weken bij elkaar in huiskamerbijeenkomsten die waarschijnlijk meer diepgaand zijn dan het soms passieve bezoeken van de dienst.

---

¹³ Erik Borgman, *Waar blijft de kerk, Gedachten over opbouw in tijden van afbraak*. Baarn 2015 p. 137-139

In onze geloofsgemeenschap is natuurlijk al langer nagedacht en gesproken over de toekomst. En naast dat het over behoud ging, is het ook over inhoud gegaan. Eerder besprak ik al de voorstellen van ds. Mathijssen, maar er is meer. Ik noem nog enkele momenten in chronologische volgorde.

HET B.O.L.T. RAPPORT.

In 1975 stelt de toenmalige Broederschapsraad een commissie in met de opdracht gegevens te verzamelen over de ontwikkeling van het ledental van de gemeenten (toen 25.052) en daar conclusies uit te trekken o.a. voor het aantal predikantsplaatsen dat in stand gehouden kan worden. Er werd gedacht aan een tijdspanne van tien jaar. Daarnaast werden adviezen gevraagd over een aantal financiële zaken zoals over de afdracht van gemeenten aan de ADS ook in het licht van deze ontwikkelingen. Het laatste laat ik hierbij buiten beschouwing.

De commissie krijgt de naam Commissie Broederschap Op Lange Termijn: B.O.L.T.

In 1978 komt de commissie met een rapport: Verslag en aanbevelingen van de Commissie B.O.L.T.¹⁴ In het rapport wordt naar aanleiding van gegevens over de ledentallen bij de doopsgezinden, verkregen via volkstellingen van 1947, 1960 en 1971, via een enquête bij de gemeenten en via de opgaven voor het jaarboekje, een voorspelling gedaan voor de komende tien jaar. Er wordt van uitgegaan dat de daling net zo snel gaat als in de voorgaande jaren, gemiddeld net iets meer dan drie procent per jaar. Uit deze voorspelling wordt een aantal conclusies getrokken en één van de volgende aanbevelingen gedaan (samengevat): De gemeenten moeten meer naar buiten treden. De gemeenten moeten missie bedrijven in hun omgeving. Verdere aanbevelingen waren:

1. De leden moeten meer toegerust d.m.v. kadertraining. Niet alleen voor het naar buiten treden maar ook voor onderling pastoraat.
2. De gemeenten moeten met elkaar in overleg treden om voor predikanten werkterreinen te creëren van drie- tot vierhonderd leden zodat er zo'n zestig predikantsplaatsen eind tachtiger jaren zullen overblijven.
3. Het seminarium in staat stellen om de vorming van predikanten die nog onvoldoende theologisch onderlegd zijn ter hand te nemen.
4. Het seminarium in staat blijven stellen universitair theologische onderlegde proponenten op te leiden.

Uit het B.O.L.T. rapport wordt helaas niet duidelijk of de leden van de werkgroep ook gekeken hebben naar de ontwikkelingen in andere kerken in die tijd. Zonder twijfel

---

¹⁴ Verslag en aanbevelingen van de commissie Broederschap op Lange termijn (B.O.L.T.). Rapport aan de Broederschapsvergadering van de Algemene Doopsgezinde Sociëteit, juni 1978.

was ook in andere kerken een gelijke tendens te zien. Ook ontwikkelingen in de maatschappij als geheel zijn niet meegenomen in het onderzoek en de beschouwing.

In het rapport wordt de ledendaling als een 'probleem' gezien dat opgelost moet worden. Het probleem wordt vooral cijfermatig benaderd. Over oorzaken wordt niet gesproken behalve dat de daling wordt verklaard door administratief falen zoals het uit het zicht raken van leden als ze verhuizen. Opvallend is dat bij de adviezen op geen enkele wijze wordt getornd aan de structuur van de broederschap of aan het gemeentemodel. Ondanks dat er 4 theologen in de commissie zitten wordt er theologisch eigenlijk niets gezegd. Alleen wordt het vermoeden uitgesproken dat er belangstelling is voor niet-dogmatisch christendom. Er wordt wel geadviseerd dat de gemeenten meer missie moeten bedrijven maar niet met welke boodschap. Een centrale aanstelling van predikanten geregeld door de ADS i.v.m. sociale voorzieningen, komt even ter sprake evenals een opmerking over de zelfstandigheid van de gemeente, maar het blijkt dat men hieraan de vingers niet wil branden. De 'oplossingen' worden dan ook gezocht in algemene maatregelen die de bestaande structuur in stand houden. Dat past in de context van de tijd waarin het rapport verscheen.

Ds. Ed van Straten, op dat moment algemeen secretaris van de ADS, gaat in zijn beleidsadvies naar aanleiding van het rapport wel in op inhoudelijke zaken. Hij schrijft over de geloofsgemeenschap: 'Die basis van het bestaan van onze broederschap: het persoonlijk zich toevertrouwen aan de Heer en het belijden daarvan betekent ook dat onze geloofsgemeenschap een kleurig geheel oplevert. Wij zijn vogels van diverse pluimage maar allemaal vogels. Wij zijn en blijven bij elkaar, niet omdat wij het op alle punten van leer en leven met elkaar eens zouden zijn, doch wel op grond van een gezamenlijk besef van:

- innige vroomheid, van persoon tot persoon verschillend in eigen kleur, maar met dezelfde intensiteit;
- ruimte, die wij voor elkaar scheppen voor die eigen geloofsbeleving en het zichtbaar maken daarvan;
- radicaliteit, waarmee elk de consequenties uit zijn of haar geloof mag en moet trekken en wij mogen en moeten elkaar herinneren aan de ernst van die consequenties;
- verbondenheid met elkaar, waarvan wij de warmte telkens met blijdschap ervaren; verbondenheid omdat wij die innigheid, die ruimte en die radicaliteit voor elkaar mogelijk maken en met elkaar delen, ook wanneer wij niet gelijk spreken en handelen.' ¹⁵

---

¹⁵ E. van Straten, Beleidsadvies ten behoeve van de Broederschapsvergadering van 13 oktober 1979 pag.3

Het is nergens duidelijk of er iets met deze woorden is gedaan. In elk geval komt er in de besluitvorming niets van terug en ook in de discussie is het althans volgens de notulen van de BV vergaderingen nergens genoemd. In de BV wordt direct na het verschijnen van het rapport door verscheidene vertegenwoordigers gesteld dat het rapport niet ingaat op de inhoud maar puur cijfermatig is. Er wordt verschillende malen gevraagd naar een inhoudelijk stuk dat ingaat op identiteit.

Een jaar na het beleidsadvies en bijna anderhalf jaar na het verschijnen van het B.O.L.T. rapport besluit de BV in oktober 1980 het volgende:

1. De ADS zal grote prioriteit verlenen aan het ontwikkelen van het denken over beleid in de gemeenten.
2. De ADS zal een werkgroep instellen om het denken over beleid in de gemeenten te stimuleren, te begeleiden en te ondersteunen.
3. De ADS zal stimulerend werken, opdat de instellingen afzonderlijk maar vooral ook toch gezamenlijk, de vragen om concrete hulp opvangen en trachten te beantwoorden.
4. De ADS zal voor deze taken, naast de reeds aanwezige werkers, nog anderen moeten aanstellen.
5. Voor het bevorderen en begeleiden van publiciteit wordt de taak van de Cie ter Publicatie verruimd.
6. De ADS draagt zorg voor het verschaffen van duidelijkheid bij de gemeenten over de taak en de werkwijze van het Verhuisdenbureau.

In de notulen lees je niets meer terug over vragen naar inhoudelijke zaken.

Uit de formulering van deze besluiten blijkt dat men er van overtuigd is dat het 'probleem' door een aantal technische maatregelen te lijf kon worden gegaan terwijl men de discussie over de inhoud uiteindelijk uit de weg ging. Er is in elk geval weinig nagedacht over fundamentele veranderingen in de geloofsgemeenschap. De kerken leunden toen op het denken dat de christenheid dominant was in de westerse wereld en dat was ook nog zo, al kalfde het snel af. Het paste nog niet of nauwelijks in het denkkader dat dit spoedig niet meer het geval zou zijn. In de jaren die volgden, heeft de maatschappij zeer fundamentele veranderingen ondergaan.

TOESPRAAK VOOLSTRA

Prof. Dr. Sjouke Voolstra zei in zijn toespraak ter gelegenheid van het vijftienvigjarig bestaan van de Doopsgezind Historische Kring in 1998, het volgende over beleid in de geloofsgemeenschap: 'Men wilde als een bedrijf beleid ontwikkelen, terwijl men vergat dat voor een kerkgenootschap alleen haar belijden beleid mag

heten.’¹⁶ En daar zit veel waarheid in. Een gemeente kan niet een beleid ontwikkelen als een bedrijf omdat structuur, organisatie en doel geheel anders zijn. Aan de basis zal altijd het doopsgezinde belijden moeten staan. Van daar uit kan in de gemeente nagedacht worden over uitgangspunten en projecten, die dat belijden ondersteunen.

Voolstra stelt dat de ‘on-opgeefbare bestanddelen van het doopsgezind geloofsgoed zijn: ‘De persoonlijke belijdenis van Christus, niet als drijfzand maar als fundament van het belijden. (...) Het verstaan van zijn gemeente als een gemeenschap van mensen die zich op een tot liefde jegens God en de naaste verplichtende wijze in doop, avondmaal en levensstijl aan Hem gecommiteerd hebben. Een gemeente die weet heeft van zelfbeperking op allerlei terrein: niet alles wat kan, mag, hoeft en moet. Een gemeente ook die geduld weet te oefenen, daarmee overhaast oordelen en gewelduitoefening vermijdt. Een gemeente tenslotte die betrouwbaar is in haar getuigenis aangaande God en in haar relatie tot de medemensen.’¹⁷

CONTOURENNOTA

Toen in 2000 na een periode van bestuurlijke onrust een nieuwe BR aantrad publiceerde deze de Contourennota, ‘*Het Verhaal, de Plek en de Mensen*’.¹⁸

In het voorwoord wordt onder meer het volgende gezegd: ‘Wij werken vanuit het besef dat de levende gemeenten van gelovige mensen de basis vormen van de doopsgezinde geloofsgemeenschap in Nederland. Wij weten ons verbonden met de mensen die vanuit de doopsgezinde traditie leven met een persoonlijk beleden geloof in God, in de overtuiging dat de mens niet almachtig is. Met Jezus Christus in ons als levend voorbeeld. Liefdevol -geïnspireerd door de Heilige Geest- werkend aan een wereld van vrede, gerechtigheid en heil. Op basis van een eigentijds verstaan van de Bijbel. Op een wijze die uitnodigt tot werkelijk contact en een constructieve dialoog. Daarbij ruimte scheppend voor een ieder om waarlijk en ten volle zichzelf te zijn (zie Ps. 31). Want mensen zijn geschapen naar Gods beeld. Wij zien het leven als door God gegeven; geen mens mag over andermans leven beschikken. Wij hechten in het spoor van Jezus Messias aan de niet aflatende inspanning om tegenstanders vredelievend en liefdevol te benaderen, zonder ons eigen gedrag door anderen te

---

¹⁶ Sjouke Voolstra, *Doopsgezinde Historische Kring, 25 jaar van dienstbaarheid, Bewerking van een voordracht ter gelegenheid van het 25 jarig jubileum van de DHK te Elspeet op 6 november 1998* in Doopsgezinde Bijdragen nieuwe reeks 26 (2000), p.16

¹⁷ Id. p18

¹⁸ ‘Het Verhaal, de Plek en de Mensen. Contourennota van de Broederschapsraad van de Algemene Doopsgezinde Sociëteit, ADS/001145, Amsterdam 2000, ADS-uitgave.

laten bepalen. Wij zijn van mening dat wij het kwade vanuit een innerlijke gedrevenheid kunnen overwinnen, door het goede te doen (zie Rom. 12:21)¹⁹

Ook in de Contourennota is het ledental een belangrijk gegeven. Er wordt naar gestreefd om de daling van duizend per jaar om te keren naar duizend toetredingen per jaar, want 'groei en aanpassingsvermogen zijn sleutelwoorden die het begrip vitaliteit nader duiden' In de contourennota wordt, net als bij het B.O.L.T. rapport vooral uitgegaan van de bestaande gemeenten maar er wordt hier ook verwezen naar 'de gemeente van de toekomst' die vormen en kenmerken kan hebben die we nu nog niet kennen.

Afgezien van de tekst in het voorwoord over de inhoud gaat de nota niet meer op Het Verhaal in maar worden vooral praktische voorstellen gedaan met betrekking tot vele zaken in de geloofsgemeenschap. In de reacties op de nota is dan ook vooral ingegaan op de praktische voorstellen en is eigenlijk niets gezegd over de inhoud. Velen zullen zich de nota alleen herinneren van het doel om het ledental te verdubbelen. Alhoewel op het moment van verschijnen veel, zo niet alle voorstellen werden afgewezen, zijn in de loop van het eerste decennium van de eenentwintigste eeuw toch veel zaken verwezenlijkt.

GELOOFWAARDIG ZIJN

De Adviesraad voor Geestelijke zaken bracht op verzoek van de broederschapsradaad in maart 2014 een advies uit getiteld *Geloofwaardig zijn* waar met zes kernbegrippen de doopsgezinde identiteit in heldere bewoordingen op één A4 (met alle beperkingen van dien) wordt beschreven. De Adviesraad schrijft onder meer: 'Doopsgezinden vormen een christelijke gemeenschap op het fundament van Jezus Christus. Zij kiezen in vrijheid voor God en de weg van het evangelie als leidraad voor geloof en leven. Naar Bijbels inzicht komen ze bij elkaar in zelfstandige gemeenten. Daar worden mensen geleid door de Heilige Geest en ervaren ze verbondenheid met elkaar. Het persoonlijke geloof is ondogmatisch en vrij – maar niet vrijblijvend. Doopsgezinden zijn ervan overtuigd dat de weg van de navolging zichtbaar wordt in concrete daden. Met het oog op het koninkrijk van God zetten doopsgezinden zich met name in voor de vrede in het groot en het klein.'²⁰ Dit advies was bedoeld als onderdeel/onderbouwing van beleidsvoorstellen en is aan de BV ter kennis gesteld maar verder (nog) niet gepubliceerd of bediscussieerd.

---

¹⁹ Id. pag.3

²⁰ ADS Adviesraad voor Geestelijke Zaken, *Geloofwaardig zijn*, ADS 14.03.01791, interne publicatie, 2014

De realiteit van vandaag is dat uiteindelijk al de nota's en adviezen geen merkbare effecten hebben gehad. De geloofsgemeenschap is niet in staat geweest om diepgaand na te denken en te discussiëren over de inhoud van het geloof en de daarmee verbonden doopsgezinde identiteit. Eerder heeft men zich verloren in discussies over de praktische zaken. Een aantal zaken (IDGP, collectieve verzekeringen, internet, etc.) is meer centraal geregeld waardoor de druk op de kerkenraden van gemeenten wat is verminderd en de sociale voorzieningen voor werkers zijn verbeterd. Er is natuurlijk ook veel bereikt met betrekking tot de landelijke communicatie. Maar dat heeft niets gedaan aan het ledenverlies of de verdieping van het geloofsleven en dat is, gezien de boven geschetste algemeen maatschappelijke ontwikkelingen ook niet buiten verwachting.

Je kan daar verschillend op reageren. We kunnen het moede hoofd in de schoot leggen en denken: 'dit komt nooit meer goed' en het verder opgeven. We kunnen proberen te houden wat we hebben en campagnes gaan voeren om het ledental omhoog te brengen. Maar we kunnen ook proberen om open te staan voor de veranderende wereld en accepteren dat dingen voorbij gaan en nieuwe dingen komen. Dan bouwen we voort op wat was en wat nu is, onderweg naar het nieuwe dat we nu nog niet kennen.

Ik ben er van overtuigd dat het laatste ons toekomst geeft. Hou op het ledental als een probleem te zien dat moet worden opgelost. We zullen nog fors in aantal dalen. Maar degenen die we over zullen houden (en op de een of andere manier blijkt in andere landen in Europa dat tweeduizend een soort van minimum is) zijn gemotiveerde bewuste gelovigen die veel inzet zullen tonen voor de gemeenschap waartoe zij behoren.

Ik realiseer mij dat dit nogal wat vraagt. We moeten als geloofsgemeenschap veel loslaten, veel waaraan we ook gehecht zijn. Loslaten in vertrouwen zonder de toekomst te kennen. Vertrouwen dat de geloofsgemeenschap in andere vormen haar bestemming zal vinden, vertrouwen dat we bouwend op de traditie wegen zullen vinden om het doopsgezinde geluid te laten horen, om in woord en daad te getuigen van de navolging van Jezus. Vertrouwen in een toekomst die we nu nog niet kennen, gedragen door de Eeuwige, die zoals we elke zondag weer verkondigen, het werk van zijn hand niet loslaat, gevoed door de verhalen over Jezus zoals die in de bijbel tot ons komen en geïnspireerd door de Heilige Geest, die ons over onszelf heen tilt.

Als we willen voortbestaan moet de inhoud voorop staan. We zijn een gemeenschap van God, ons bestaan is gelegitimeerd door wat ons drijft. In veel gevallen moeten we stoppen met 'kerk spelen' maar eerder terug keren naar de (tegen)beweging van de doopsgezinden. Misschien zijn we in de laatste eeuw wel te veel doorgeschoten in

het willen meedoen met de gevestigde kerken en zijn daarmee vergeten waar het ook weer om ging: de navolging.

Maar om dat te kunnen, moeten we nadenken over waarom we eigenlijk willen dat het verhaal verder gaat. Wat is ons verhaal voor de wereld eigenlijk? Wat getuigen we? Willen we ons inzetten voor verandering en loslaten of willen we liefst alles bij het oude laten? Leven met de onzekerheid die past bij het loslaten van vastigheid en het over laten aan God; onbekende wegen inslaan, wetend dat dit ook wel eens de verkeerde zal zijn; leven van hoop en verwachting, zonder misschien het einddoel te zien; leven in navolging van Christus. Durven we dat? Stanley Hauerwas zegt het zo: 'Discipelschap komt ...neer op een intensieve training in het afstand doen van bezit. Volgeling van Jezus worden, betekent dat we, net als Hij, alles moeten loslaten wat ons naar óns idee grip geeft op onze eigen levens en die van anderen. Zolang we niet leren om de arrogantie op te geven dat we zelf de zin van onze levens veilig moeten stellen, zijn we niet geschikt voor de vrede van Gods koninkrijk'²¹ en in hetzelfde hoofdstuk even later: 'We kunnen rusten in God omdat we niet langer worden voortgedreven door de gedachte dat wij de geschiedenis vorm moeten geven, dat de goede afloop staat of valt met onze inzet.'²²

Ooit waren de wederdopers een tegenbeweging. In Nederland assimileerde de beweging in de samenleving maar was door de sobere levensstijl, de maatschappelijke betrokkenheid (waar ze niet mee te koop liepen), de volwassendoop, later het vredesgetuigenis en de steun aan gewetensbezwaarden toch nog iets van een tegenbeweging, ook tegen de traditionele kerken. En nog zie je aspecten hiervan, al bestaan er nu veel meer geloofsgemeenschappen met volwassendoop en is het vredesgetuigenis ook niet meer uniek. En sober leven, ja, maar er zijn er zoveel die dat doen en soms nog veel verder gaan. We zijn nauwelijks tot geen tegenbeweging meer, hoe graag we dat ook nog steeds denken. We zijn een geloofsgemeenschap die deels leunt op en verlangt naar het verleden en deels zoekende is naar hoe verder. Ik ben er van overtuigd dat de vrijheid in denken en geloof die we zo koesteren een heel groot goed is. Het is een van de kenmerken die voor anderen aantrekkelijk zijn, omdat we niet dwingen in bepaalde zaken te geloven maar eerder elkaar willen bevragen over wat ons beweegt. Dat is heel kostbaar!

Maar over pakweg dertig jaar zal de wereld er weer anders uitzien, net zoals die er dertig jaar geleden anders uitzag. We gaan steeds meer in de richting van een

---

²¹ Stanley Hauerwas, *Een robuuste kerk, de christelijke gemeente in een postchristelijke samenleving*. Onder redactie van Esther Jonker, Herman Paul, Bart Walet. Zoetermeer 2010. (Oorspronkelijk verschenen in *The Peacable Kingdom*, 1983) Pag 142

²² Id. Pag 143

netwerk-samenleving waar veel vaste structuren zullen zijn vervangen door netwerken met meer tijdelijke en projectmatige contacten en samenwerking. Daar past nog wel degelijk een doopsgezinde geloofsgemeenschap in, alhoewel ook die er anders uit zal zien. Het zal eerder een netwerk zijn van kernen van gelovigen, verbonden door een lokale context, of anders verbonden door een gezamenlijk doel of een inspirerende plaats. Kernen waar velen bij passen, waar de grens tussen er niet of wel bij horen, niet scherp hoeft te zijn. Als je het gevoel hebt dat je er bij hoort, hoezeer ook op afstand, dan hoor je erbij. Het kan heel goed dat dit uit de huidige structuur groeit, als we maar niet bang zijn om daar open voor te staan. Andere vormen hoeven geen 'bedreiging' voor de nu bestaande gemeente te zijn. Andere vormen zijn ook geen impliciete afwijzing van de gemeente zoals die nu is. Andere vormen zijn te beschouwen als stappen onderweg, aanvulling op het model zoals we dat nu kennen. Een landelijk geloofsverband, of dopelingen in Dopersduin zijn geen concurrentie maar zijn nieuwe ruimtes voor geloven en dat geloven in praktijk brengen. Niet ieder initiatief zal lukken maar dat is geen reden het niet aan te gaan.

De realiteit is dat een nieuw gemeentemodel natuurlijk niet van de ene op de andere dag algemeen toepasbaar is. Anders denken over gemeente en gemeenschap vraagt tijd. Het is ook de vraag in hoeverre bestaande gemeenten zich kunnen omvormen. Toch denk ik dat met het verderop beschreven model van kerngemeenten en satelliet-gemeenten wel in de gewenste richting bewogen kan worden, waarbij zowel kerngemeenten als satelliet-gemeenten als zo'n aantrekkelijk centrum (centered set/magneet) kunnen functioneren. Als gemeenten ondanks de omvang een positieve uitstraling hebben, kan het zijn dat mensen daar bij willen horen, zich daardoor aangetrokken voelen.

Ik geloof in de ruimte die God ons geeft in denken en doen. Ruimte om te verkeren met en in de wereld, die Gods wereld is. Ruimte om met elkaar het leven te leren en om plaats en ruimte te geven aan ieder die dat wil. En in die ruimte is de opdracht die Jezus navolgen in zich draagt. De opdracht om in wat je doet de ander niet te na te komen. Om de ander, elke ander, lief te hebben zoals je jezelf liefhebt. En we weten allemaal dat dit niet eenvoudig is. Maar het is wel de basis van waaruit we als geloofsgemeenschap kunnen bestaan. Juist in een wereld die dat soms totaal verloren lijkt te hebben, maar juist lijkt te bestaan uit macht, onderdrukking, geweld en eigenbelang lokaal en globaal, moet er steeds zo'n groepje mensen zijn dat de vinger opsteekt en zegt: 'ehh, mogen wij even? Wij geloven dat het anders moet. Wij hebben het anders geleerd.' En dat kleine groepjes daarmee wat kunnen betekenen, zien we bijvoorbeeld in het vredesproces in Colombia waar juist dat kleine plukje doopsgezinden (Brethren in Christ) een enorme positieve invloed heeft. Niet de gevestigde kerken, want die zijn te veel verbonden met de macht.

De wereld is een chaos en het is logisch dat we bang zijn daarin te verdrinken. Hoe overstijgt je dan de chaos? We hebben het altijd over navolging. Geloven we het verhaal van Jezus, geloven we in Jezus, geloven we Jezus? Maar vooral: geloven we wat Jezus geloofde? Maken we dat waar of is dat ook beangstigend? Om bij het verhaal van Petrus (zie voorwoord) te blijven: kijken we naar beneden en schrikken we van het water en beginnen we te zinken? Dan is er altijd die uitgestoken hand van Jezus, laten we die dan grijpen en in vertrouwen het onbekende tegemoet gaan, als mensen van de weg. Als je onderweg bent, kan je niet vasthouden aan het oude, kan je niet vanuit de zekerheid van het vertrouwde uitzicht leven. Onderweg zijn, lopend of in de boot geeft telkens nieuwe uitzichten, elke bocht die je omgaat, elk land dat je nadert, geeft een nieuwe blik op hoe het kan zijn.

Laat los van wat ons tegenhoudt om op weg te zijn. Liever een gemeenschap van mensen zijn die kiest voor God en mensen op weg, dan een gemeenschap van mensen die krampachtig probeert te houden wat ze heeft maar daarmee Jezus, God, de ander en uiteindelijk zichzelf verliest.

Maar dat betekent niet dat we alles maar moeten loslaten in de gedachte dat alles moet kunnen. De navolging van Jezus niet centraal stellen uit angst dat dat mensen afschrikt, is geen optie. Integendeel, ik ben er van overtuigd dat we met een sterke basis: Jezus geloven en geloven wat Jezus geloofde, aantrekkelijker zijn dan met een nietszeggend, 'alles kan'. Dat is geen onvrijheid, maar de basis van gesprek.

Onderweg ontmoet je mensen, die even een stukje met je oplopen. Anderen lopen de hele tijd mee, worden reisgenoten. Het zullen geen massa's zijn, een paar is genoeg. Anderen met wie je kunt delen, waarmee je kunt lezen, leren en met en aan wie je kan groeien. Een groepje mensen dat aantrekkelijk is om mee op te lopen. En als de groep te groot wordt, splitsen groepjes af die in verbondenheid zelf verder gaan. En ook daar sluiten weer mensen bij aan en die aansluiten veranderen het karakter van de groep. En zo vormt zich een netwerk van groepjes mensen onderweg. Iedere groep met een eigen karakter, maar wel in verbondenheid onderweg. Terug naar dat bootje met de discipelen uit Lucas (zie het voorwoord). Jezus en Petrus klimmen weer in de boot, en de wind gaat liggen. Een mooi beeld. De woeste zee, de wilde wereld, de onstuimige chaos wordt rustig als Jezus aan boord is. Als Jezus in ons bootje zit, als Jezus in de mensen in onze groep aanwezig is, dan ervaren we de wereld ook als minder bedreigend, dan gaat de storm die ook in ons is liggen en kunnen we met goede moed verder.

Samenvatting

Inslaan van nieuwe wegen kan alleen als we de angst voor een onbekende toekomst

loslaten en ons richten op dat waar we als gemeenten goed in zijn. Zo kunnen gemeenten aantrekkelijke kernen zijn waar mensen toe willen behoren. Om werkelijk geloofsgemeenschap te kunnen zijn en blijven moeten we terug naar de inhoud en de navolging van Jezus centraal stellen.

- Augsburg, D. (2006) *Dissident discipleship*. Grand Rapids: Brazos Press.
- Bernts, T en Berghuijs, J. (2016) *God in Nederland 1966-2015*. Utrecht: Ten Have.
- Borgman, E. (2015) *Waar blijf de kerk?* Baarn: Adveniat
- Brussee-van der Zee, L., Verbeek, A., Visser, P. (red.) (2002). *Balanceren op de smalle weg*. Zoetermeer: Boekencentrum
- Caputo, J. (2007). *What would Jesus Deconstruct?* Grand Rapids: Baker Publishing Group
- Driver, J. (2015). *Life Together in the Spirit: A Radical Spirituality for the Twenty-First Century*, Walden, NY, USA: Plough Publishing House,
- Hauerwas, S. (2010). *Een robuuste kerk*. Zoetermeer: Boekencentrum
- Hendriks, J. (2013). *Goede Wijn*. Utrecht: Kok
- Krabill, J.R., Murray, S. (2011) *Forming Christian habits in Post-Christendom*. Harrisonburg: Heraldpress
- Kennedy, J.C. (2005). *Bezielende verbanden*. Amsterdam: Bert Bakker.
- Murray, S. (2004). *Church after Christendom*. Crownhill: Paternoster
- Murray, S. (2010) *The naked Anabaptist*. Scottdale: Heraldpress.
- Murray, S. and Murray, S. (2012) *Multi voiced church*. Crownhill: Paternoster.
- Noort, G., Paas, S., de Roest, H., Stoppels, S. (2008) *Als een kerk opnieuw begint*. Zoetermeer: Boekencentrum.
- Paas, S. (2015). *Vreemdelingen en priester*. Zoetermeer: Boekencentrum

Overige literatuur:

- Doopsgezinde Bijdragen, nieuwe reeks 26 (2000) pag.9 – pag. 20
- In Dit Amsterdam, juli 1976, *Jan Matthijssen: 25 jaar predikant*. Interview door Bert Hampe.
- *Zolang wij Ademhalen, Vloeibare vormen van gemeente zijn*. Verslag van het studieverlof van ds. A. Bakker, 2008.
- *Van observatie naar beweging, Een plan van aanpak als leidraad voor 2016-2018*. ADS/15.10.06459
- Dave Stutzman, *Mission and the post-Christian shaped church*. Blog gepost op www.anabaptistwitness.org, 29 juli 2016.

*Daer en mach gheen
ander Fundament
gheleyt worden be-
halven datter gheleyt
is, het welke is
Christus Jesus*

ADS/16.08.00293

LOPEN OP HET WATER

DEEL 2: VOORSTELLEN VOOR DE KORTE TERMIJN

HENK STENVERS

ALGEMENE DOOPSGEZINDE SOCIËTEIT

In deel een heb ik een aantal uitdagingen genoemd rond de bestuurbaarheid van de geloofsgemeenschap. In dit deel doe ik voorstellen om een aantal bestuurlijke zaken in de geloofsgemeenschap op korte termijn te verbeteren. Dit gaat dus over bestuurbaarheid en structuur. Met nadruk zij gesteld dat dit uitsluitend is met het oog op de directe toekomst. De voorstellen richten zich op het hier en nu. Het is van groot belang de discussie hierover los te laten staan van het inhoudelijk gesprek dat te maken heeft met de lange termijn. Het werkelijke doen moet zitten in geloven.

We moeten wel voorkomen dat we te veel tijd kwijt zijn aan de discussie over punten en komma's van de onderstaande voorstellen en daarmee de inhoudelijke discussie te kort doen. Het moet gaan over geloven en vertrouwen.

Ik volg dezelfde volgorde als in hoofdstuk twee waarin de huidige situatie in de geloofsgemeenschap wordt beschreven.

DE GEMEENTEN

Gemeenten, zeker kleine, hebben moeite om de bestuurlijke taken vol te houden. Eigenlijk zouden gemeenten zich met die zaken bezig moeten houden waar ze goed in zijn (onderlinge verbondenheid, pastoraat, inspirerende vieringen, etc.) en die zaken die moeite kosten laten liggen. Dat versterkt de uitstraling van de gemeente, geeft vaak opluchting en schept ruimte. Om de voorwaarden hiervoor te scheppen kunnen in regio's bijvoorbeeld bestuurlijke taken gedeeld worden om de lokale gemeente te ontlasten. Daarnaast kan gedacht worden aan het delen van werkers om de pastorale zorg en de verkondiging in de regio's in stand te houden. (zie later)

Het delen van de bestuurlijke taken kan door regionaal centrumgemeenten te onderscheiden die kleinere gemeenten ('satellietgemeenten') in de directe omgeving ondersteunen op bestuurlijk gebied, overigens zonder dat de zelfstandigheid van die gemeenten opgegeven hoeft te worden. Een samenwerkingsverband waarbij bepaalde bestuurstaken worden gedelegeerd en bijvoorbeeld één afgevaardigde per gemeente deelneemt aan een overleg is voldoende.

Dit is natuurlijk geen eenvoudig proces dat per regio ook nog eens om verschillende oplossingen kan vragen. De ADS moet hierbij een ondersteunende, adviserende en stimulerende rol kunnen spelen.

Een centrumgemeente is een gemeente die in staat is om andere gemeenten te ondersteunen bij de bestuurlijke taken en die als centraal punt functioneert van waaruit de pastorale zorg en de verkondiging worden georganiseerd.

Een satellietgemeente kan zich zoals gezegd vooral richten op dat waar zij goed in is. Dat zal per gemeente verschillen. Een kleine doopsgezinde gemeente hoeft niet (meer) alle taken van een traditionele protestantse gemeente in Nederland uit te voeren. Het is fysiek onmogelijk om mee te blijven doen aan alle activiteiten en dat hoeft ook niet. In een stad of regio zijn vaak veel commissies en organisaties die allemaal bestuurd moeten worden en waar vanuit de kerken een personele (en financiële) bijdrage voor gevraagd wordt. Deze structuren lijden ook onder de de-institutionalisering (zie eerder) en zullen in de toekomst een andere vorm moeten krijgen als men tenminste het vaak zeer goede werk overeind wil houden. Het toch maar proberen om hieraan te blijven meedoen kost veel energie die uiteindelijk ten koste van de energie in de gemeente gaat. Een gemeente moet zich beperken tot die activiteiten die positieve energie geven, dus die activiteiten waar deze gemeente goed in is. Bijvoorbeeld het starten van jongerenwerk in een gemeente waar al in geen jaren een jongere een voet binnen heeft gezet, kan leiden tot een grote mate van frustratie met alle negatieve gevolgen van dien. Een gemeente die uitstraalt dat wat ze doet ook energie geeft, is veel aantrekkelijker voor mensen aan de rand dan een gemeente die moeizaam voortploetert en initiatieven ziet mislukken omdat ze niet gebaseerd zijn op de kracht die de gemeente in zich draagt. Een goed hulpmiddel bij het vinden van die positieve activiteiten zou de methodiek van Waarderende Gemeenteopbouw kunnen zijn waarmee in een aantal gemeenten al ervaring is opgedaan.

Ondanks de vorming van regionale samenwerkingsverbanden is het onvermijdelijk dat gemeenten zullen verdwijnen door natuurlijk verloop. Het is een belangrijke taak voor de geloofsgemeenschap als geheel om daar op een goede manier mee om te gaan. Er moet voor deze gemeenten een goede begeleiding beschikbaar zijn in het proces van afsluiting. Er moeten werkers zijn die zorg dragen voor de pastorale zorg van de leden die na opheffing van een gemeente daarvan verstoken dreigen te raken. Ook op bestuurlijk vlak moet er ondersteuning zijn en op zakelijk vlak als het gaat om het afwerken van verplichtingen en eventuele verkoop van eigendommen en bestemming van vermogen.

Wezenlijk is ook dat er een zinvolle liturgie ontwikkeld wordt voor een afscheid, waarbij niet alleen rouw om de afsluiting maar ook hoop op verwachting van een ander voortgaan een plaats moet krijgen.

KERKENRADEN

Eerder beschreef ik hoe de kerkenraden soms zeer overbelast zijn omdat de kerkenraadsleden het gevoel hebben alle praktische zaken in de gemeente te moeten

regelen. Daarom moeten kerkenraden, zeker nu ze vaak onderbemenst zijn, zich bezinnen op de taken. Het is zeker mogelijk om taken door anderen te laten uitvoeren, zelfs al is de kerkenraad formeel eindverantwoordelijk. Bijvoorbeeld ledenadministratie, financiële administratie, huishoudelijke taken, voorraadbeheer, preekrooster, bijhouden website, etc.

Het is dan mogelijk om met kleinere kerkenraden te werken die meer delegeren en coördineren en minder uitvoeren. De ADS kan hierin een rol spelen door aanbod van overname van uitvoerende taken.

Vanuit de ADS worden sinds 2016 toerustingsavonden georganiseerd voor (toekomstige) kerkenraadsleden waarin gesproken wordt over de taken van en rollen in de kerkenraad. Uit de reacties blijkt dit in een behoefte te voorzien. Voor de toekomst moeten dergelijke toerustingsavonden opnieuw worden georganiseerd. Een onderwerp van gesprek zal dan ook de veranderende rol in de huidige tijd zijn.

Daar waar samenwerkingsverbanden ontstaan (zie boven) kan de kerkenraad van een satellietgemeente naar een minimum worden teruggebracht. Er dient gezorgd te worden voor vertegenwoordiging in de samenwerkingsraad en een kleine lokale kerkenraad die een veel kleiner takenpakket kan hebben. De kerkenraad van een kerngemeente kan eventueel in personele zin samenvallen met de samenwerkingsraad.

BEROEPSKRACHTEN

Om te zorgen dat zowel de pastorale zorg als de doopsgezinde verkondiging ook in de toekomst zoveel mogelijk geborgd is, zijn zowel op het vlak van de opleiding als van de aanstellingen bij de gemeenten aanpassingen noodzakelijk.

OPLEIDING.

Het Doopsgezind Seminarium is goed ingebed in de Vrije Universiteit. Internationaal is het gelukt een plaats te verwerven in de wereldwijde geloofsgemeenschap. Het instellen van de eenjarige master Peace, Trauma and Religion en de deelname aan het Bridging Gaps programma van de Theologie faculteit heeft een duidelijke internationale uitstraling. Dat is in mijn ogen een goede zaak. De internationale verbinding is voor onze geloofsgemeenschap en voor het seminarium van groot belang en geeft voeding aan het doopsgezinde geloofsleven in Nederland. Anderzijds is de invloed van het West-Europese en vooral Nederlandse doopsgezinde denken, goed voor de globale geloofsfamilie als geheel.

Inhoudelijk moet het seminarium bekijken of de opleiding nog wel de predikant opleidt die we in de toekomst nodig hebben. Momenteel gaat de opleiding uit van de bestaande situatie en die verandert nu snel. Een predikant voor de toekomst moet nu al worden opgeleid in het omgaan met en ondersteunen van vloeibare

gemeenschappen rond een kern, zoals eerder beschreven. Dat houdt ook in dat de predikant niet meer alleen ten behoeve van de kleine kring van de gemeente en direct daaromheen werkt, maar een veel breder werkveld zal hebben. Dan worden andere competenties gevraagd dan waar de opleiding tot nog toe op is gericht. Het gaat dan om zaken als samenwerking, specialisatie, omgaan met feedback, projectmatig werken en omgaan met sociale media. Ook moet het seminarium zich op korte termijn bezinnen op het creëren van een opleiding voor werkers die naast een baan in een andere branche, predikant/voorganger willen zijn van een gemeente, al dan niet betaald ('tent-making ministry'²³). Daarbij moet expliciet ook gedacht worden aan parttime opleidingen.

Permanente educatie heeft al veel aandacht en moet zeker verder uitgebouwd.

De cursus Doperse Theologie en verschillende lekepredikerscursussen bieden belangrijke inhoudelijke vorming, iets wat de gemeenten niet (meer) kunnen verzorgen. Blijvende ondersteuning is voor deze cursussen van groot belang. Leden die de cursussen gevolgd hebben, hebben kennis van zaken opgebouwd die de gemeente weer ten goede komt.

Richting de gemeenten is het wenselijk dat de docenten nog meer dan nu het geval is, betrokken zijn bij de inhoudelijke theologische discussie en vorming van gemeenteleden. Hierbij moet gedacht worden aan voeding van de gemeenteleden waar het gaat over vraagstukken die te maken hebben met de identiteit. Sterkere inhoudelijke en persoonlijke betrokkenheid bij de Adviesraad voor Geestelijke Zaken is noodzakelijk. Ook extern gericht moeten de docenten een grotere rol spelen door het schrijven van artikelen, ingezonden stukken, helpen met het opstellen van publieke verklaringen etc.

AANSTELLINGEN

Aan de kant van de gemeenten moeten er veranderingen plaatsvinden in de aanstelling van predikanten/voorgangers. De meeste gemeenten zijn financieel niet meer in staat om een ruime (minstens 70%) aanstelling te bieden aan een predikant/voorganger. Al eerder beschreef ik dat gemeenten telkens kleinere aanstellingen aanbieden. Dit veroorzaakt een ongewenste versnippering.

Om predikanten/voorgangers een leefbaar inkomen te bieden en om de verkondiging in stand te houden stel ik voor dat in regio's teams van werkers gevormd worden die meerdere gemeenten dienen. De technische zaken rond de aanstelling van deze werkers kan door een centrale instantie verzorgd worden (ADS/IDGP). Hierbij moet de inbreng van de gemeenten en de werkers goed geborgd

---

²³ <https://en.wikipedia.org/wiki/Tentmaking>: **Tentmaking**, in general, refers to the activities of any Christian who, while dedicating him or herself to the ministry of the Gospel, receives little or no pay for Church work, but performs other ("tentmaking") jobs to provide support..... The term comes from the fact that the apostle Paul supported himself by making tents while living and preaching in Corinth (Acts 18:3)

worden. Er zijn een paar bijkomende voordelen van werken in een team. Zoals de situatie nu vaak is moet een predikant een schaap met 5 poten zijn. Hij/zij moet alles kunnen: pastoraat, inspirerende diensten, goede gespreksgroepen, de gemeente opbouwen, nieuwe leden aantrekken en dopen, het gemeenteblad volschrijven, met jongeren en met ouderen goed kunnen omgaan enzovoort. Maar zoals ieder mens hebben predikanten talent voor het ene en zijn ze minder goed in het andere. In een team kunnen ze taken en aandachtsvelden verdelen, zodat ze datgene kunnen doen waar ze goed in zijn. Dat waar ze minder talent voor hebben of waar ze minder interesse in hebben, kan door anderen gedaan worden. Het werken in een team geeft ook meer mogelijkheden voor onderlinge reflectie en ondersteuning. Een team hoeft niet alleen te bestaan uit predikanten/voorgangers. Het is voor te stellen dat een regionaal team bestaat uit een predikant/voorganger, een pastoraal werker en een jongerenwerker of ouderenwerker, of andere combinaties.

Er zijn gemeenten die al jaren een predikant delen en er zijn ook nieuwe initiatieven. Het is zinvol om te luisteren naar de positieve en negatieve ervaringen hiermee. Om te voorkomen dat er regionaal nieuwe organisaties moeten ontstaan om deze teams in dienst te hebben, moet onderzocht worden of de ADS of IDGP op een goede manier hierbij dienstverlenend kan zijn met borging van de inbreng en zeggenschap van de gemeenten.

Als in de verschillende regio's doopsgezinde proponenten werken met een voldoende omvang van de aanstelling is ook de verkondiging van het doopsgezind geloofsgoed zo goed mogelijk geborgd.

SAMENWERKINGSGEMEENTEN

Een aantal gemeenten is in een intensief samenwerkingsverband met een lokale gemeente van een (of meer) andere geloofsgemeenschap(pen) zoals Remonstranten, VVP, Vrijzinnigen Nederland of PKN. Sommige gemeenten zijn al vele jaren een federatie waar in de gemeente geen onderscheid meer is naar 'bloedgroep', andere gemeenten houden het onderscheid wel in stand. Dit heeft soms ook te maken met eigendom van gebouwen of vermogens.

Deze gemeenten hebben heel eigen kenmerken en problematiek. De betrokken landelijke bureaus moeten in overleg bezien hoe de dienstverlening aan deze gemeenten vorm krijgt, zoals ook nu trouwens het geval is.

BESTUURLIJKE ORGANISATIE VAN DE GELOOFSGEMEENSCHAP

Om aan de eerder geschetste problemen tegemoet te komen en de ADS bestuurbaar te houden is het volgende model bruikbaar:

1. Een Bestuursraad (BR) van minimaal drie en maximaal vijf personen.

- a. Een voorzitter, bestuurssecretaris en penningmeester en twee leden.
  - b. De BR komt regelmatig ($\pm 10x$ per jaar) bij elkaar, eventueel via digitale weg (Skype o.i.d.), met de directeur/algemeen secretaris van de ADS.
  - c. De BR is bestuurlijk verantwoordelijk voor de dagelijkse gang van zaken.
  - d. De BR bestuurt 'op afstand'.
2. Een vergadering van vertegenwoordigers van (regionale clusters van) gemeenten die een keer per jaar bijeen komt (Gemeentevergadering, GV). De vijftien grootste gemeenten hebben één vertegenwoordiger, de overige gemeenten zijn per regio geclusterd in clusters van honderd tot honderdvijftig leden en leveren per cluster één vertegenwoordiger. In totaal betekent dat een vergadering van ongeveer veertig vertegenwoordigers.
    - a. In de vergadering legt de BR verantwoording af van het voorgaande jaar en worden plannen voor het komende jaar gepresenteerd.
    - b. In de vergadering wordt een eenvoudig financieel verslag voorgelegd en goedgekeurd, en een eenvoudige begroting en een eenvoudige begroting met een advies van de in te stellen financiële commissie.
    - c. In deze vergaderingen wordt gesproken en eventueel beslist over het beleid van de ADS-organisatie en over algemene beleidszaken betreffende de geloofsgemeenschap zoals standpunten m.b.t. oecumenische of internationale vragen.
  3. Een keer per twee jaar wordt een landelijke bijeenkomst georganiseerd met als doel ontmoeting en inhoudelijke voeding.
    - a. Deze bijeenkomst is voor alle doopsgezinden en belangstellenden toegankelijk.
    - b. Onderdeel van de dag kan zijn dat gemeenten presentaties geven over activiteiten en projecten.
    - c. Betrokkenheid van seminarium-docenten is noodzakelijk.
    - d. De plaats van de bijeenkomst wordt per keer vastgesteld.

Om aan de bezwaren van de BV rond de financiële verantwoording tegemoet te komen wordt een commissie ingesteld van drie tot vijf financieel deskundigen, te benoemen door de vergadering van vertegenwoordigers, de GV, die het financiële verslag en de begroting van de ADS met de BR bespreekt en advies aan de GV geeft m.b.t. goedkeuring. Deze commissie hoeft slechts twee keer per jaar bijeen te komen en kan verder digitaal geïnformeerd worden. Ook financiële tussenrapportages kunnen met deze commissie gedeeld worden.

Om de voorgestelde wijzigingen door te voeren moet op korte termijn de reglementsc commissie nieuw leven ingeblazen worden zodat voorstellen voor reglementswijziging kunnen worden ontwikkeld.

COMMUNICATIE

Eerder beschreef ik de grote ontwikkelingen die doorgemaakt zijn op het gebied van de communicatie. Ook op dit vlak is het tijd te kijken naar toekomstbestendigheid.

Met betrekking tot het blad moet de vraag gesteld worden of we niet terug moeten in aantal nummers per jaar. Dit wordt onder andere, maar niet alleen, ingegeven vanuit financieel oogpunt. De ingevoerde mogelijkheden op digitaal gebied dwingen ook tot nadenken over de wijze waarop de geloofsgemeenschap geïnformeerd en geïnspireerd kan worden. Het productieproces van Doopsgezind NL is zeer arbeidsintensief. De redactie bestaat uit vrijwilligers die alleen per geschreven artikel een minieme vergoeding krijgen van € 30. Dit bedrag staat in geen enkele verhouding tot de elke maand weer geleverde prestatie en het is de vraag of de redactie dit kan blijven volhouden. Het vergroten van de redactie of het vinden van nieuwe redactieleden is – mede door de veranderde opzet van het blad - moeilijk. Voor de eindredactie van het blad en de productie van de digitale nieuwsbrief is een vaste medewerker (0,25 FTE) in dienst. De hoofdredactie wordt gedaan door de coördinator communicatie, de opmaak is uitbesteed aan een grafisch ontwerper. Met het toenemen van het belang van internet is het belang van gedrukte media aan het afnemen. Financieel gezien vraagt het blad een onevenredig groot deel van het budget ondanks het grote bedrag dat door vrijwillige bijdragen van de lezers telkens weer wordt opgebracht.

Voorstellen:

- Gedrukte media:
  - Doopsgezind NL
Eenmaal per twee maanden. Elk nummer een thema dat verbonden is met het jaarthema. en/of met ontwikkelingen die plaatsvinden in de doopsgezinde geloofsgemeenschap of in de (kerkelijke) wereld (denk aan 500 jaar Reformatie in 2017). Te overwegen valt om telkens in de maand dat geen DNL verschijnt een workshop/gemeenteavond of andere publiekshappening aan te bieden die verband houdt met het thema van het blad.
  - Doopsgezind Plus zes keer per jaar als bijlage bij DNL.
  - Bij DNL regelmatig een bijlage (jongeren/seminarium/instellingen)

- Inhoudelijk jaarboekje eens per jaar als bijlage bij DNL of ter vervanging van een gewoon nummer van DNL.
- Ontwikkelen van ondersteuning van gemeenten ten behoeve van de lokale gemeentebladen. Bijvoorbeeld ter beschikking stellen van artikelen en ondersteuning bij de productie en het aanbieden van workshops- of trainingsmomenten om gemeenteleden te faciliteren.
- Digitale media
  - Website.
De ontwikkeling van de website doorzetten. Op de website meer aandacht voor blogs/columns door predikanten of anderen. Dit geeft de mogelijkheid om opiniërende stukken te plaatsen en/of te reageren op actuele gebeurtenissen zonder meteen 'namens alle doopsgezinden' te spreken.
Ondersteuning van de websites van gemeenten onverminderd voortzetten. Regelmatig herhalen van de webmasterbijeenkomsten, zoals dit jaar gestart, waar technische en inhoudelijke voorlichting gegeven wordt.
  - Digitale Nieuwsbrief Doopsgezind NU
De ontwikkeling van Doopsgezind NU moet doorgaan. Het is belangrijk om goede voorlichting aan gemeenten te geven over de mogelijkheden van een eigen nieuwsbrief.

De coördinator communicatie moet meer ingezet worden bij de ondersteuning van de gemeenten bij hun communicatie. Bijvoorbeeld bij het organiseren van zogenoemde communicatiedagen waar aan gemeenteleden voorlichting, training en advies gegeven kan worden over communicatie. Voor het praktische werk voor de gedrukte en digitale media moet een redactie-assistent aangesteld worden zodat de coördinator zich alleen bezig hoeft te houden met de inhoudelijke zaken, ondersteuning en ontwikkeling.

De Communicatieraad kan blijven functioneren als adviesorgaan.

INSTELLINGEN

De organisatie van Mennonite World Conference (MWC) kan bij het nadenken over de toekomst rond de instellingen een voorbeeld zijn. MWC kent vier commissies, de Deacons Commission, de Peace Commission, de Faith and Life Commission en de Mission Commission. De secretarissen van deze commissies hebben regelmatig overleg met elkaar en met de algemeen secretaris over het werk dat de commissies doen. De commissies brengen verslag uit en leggen jaarplannen voor aan het

Executive Committee (dagelijks bestuur) en aan de General Council (vergadering van vertegenwoordigers van de geloofsgemeenschappen die (geassocieerd) lid zijn.

In analogie hiermee kunnen we ook een aantal commissies (of Pijlers) instellen die aan de halfjaarlijkse ledenvergadering verslag uitbrengt en plannen voorlegt. Commissies zouden dan zijn: Zending (DZ en VZH), Hulpwerk (DGWW), Geloof en leven (AGZ en Seminarium).

Deze commissies kunnen relatief zelfstandig opereren, zelf projecten starten of beëindigen. Het grote verschil is dat de band tussen de geloofsgemeenschap en het werk dat namens de leden wordt gedaan sterker wordt.

Financieel kunnen de stromen en financiële bevoegdheden gescheiden blijven maar het lijkt wel verstandig om de administratie en controle te centraliseren. In de huidige situatie heeft elke instelling een eigen administratie met eigen systematiek en is men in de meeste gevallen afhankelijk van vrijwilligers, met het risico dat als deze wegvallen of disfunctioneren er grote problemen kunnen ontstaan. De hoogte van de bedragen waarmee wordt gewerkt rechtvaardigt een aanpassing aan de eisen van deze tijd.

Een laatste overweging is dat de wettelijke eisen m.b.t. verantwoording en jaarcijfers aan stichtingen en verenigingen heel anders zijn dan aan kerkgenootschappen. Het is de vraag of onze vrijwilligersorganisaties daar wel aan zullen kunnen blijven voldoen. Het is ook daarom verstandig om te bezien of het niet beter is om deze instellingen onder te brengen bij de ADS als zelfstandige onderdelen (zoals de gemeenten dat formeel ook zijn).

Als het bovenstaande voorstel uitgewerkt wordt betekent dat ook dat een vertegenwoordiger van elk van de commissies/pijlers bij de jaarlijkse GV moet worden uitgenodigd om verslag uit te brengen en mee te praten over het beleid.

DE ALGEMENE DOOPSGEZINDE SOCIËTEIT

Met betrekking tot het probleem van het vinden van vertegenwoordigers in landelijke oecumenische organen moet in sommige gevallen gekeken worden of samenwerking met bijvoorbeeld de Remonstranten tot mogelijkheden behoort. In elk geval moet elke keer als een vertegenwoordiger terugtreedt, bekeken worden of het zinvol is om de vertegenwoordiging voort te zetten.

Met het bovengeschetste bestuursmodel is de Raad van Toezicht niet meer noodzakelijk. Ook de taak van de commissie BPGOR is eigenlijk door de komst van de arbeidsovereenkomst, de begeleiding door de HR-medewerker, de ARBO dienst en de mogelijkheden van mediation, genoemd in de arbeidsvoorwaarden, overbodig geworden. Tevens is het zeker gezien de expertise die van de commissieleden (nu nog maar 3) wordt gevraagd (arbeidsrecht, nieuwe sociale regelingen, etc.), vrijwel onmogelijk nog nieuwe deskundige doopsgezinde leden te vinden. De huidige leden

van de commissie hebben al meermalen aangegeven dat ze de commissie willen verlaten. Bij de herstructurering kan deze commissie vervallen.

Naast de bestuurlijke organisatie moet er een sterke inhoudelijke poot van de ADS zijn die zich bezighoudt met geloof en leven (vergelijk de Faith and Life commissie van MWC). De Adviesraad voor Geestelijke Zaken (AGZ) moet een sterkere relatie met het docententeam van het seminarium krijgen waarmee het aantal commissieleden omlaag kan.

Zoals eerder gemeld zal SDO opgaan in DGWW.

De Commissie tot de Archieven is groot, dertien leden. Het is de vraag of het nog nodig is dat in deze commissie een regionale vertegenwoordiging is.

De overige commissies hebben specifieke doelen en/of bevoegdheden. Hierover kan gezegd worden dat er naar gestreefd moet worden om deze commissies zo klein mogelijk te houden.

HET ADS BUREAU

Om de dienstverlening aan de gemeenten zo goed mogelijk te laten verlopen, is het van belang dat het bureau constant blijft werken aan de kwaliteit. Goede communicatie naar de gemeenten is daarbij een prioriteit.

De instelling van de functie van HR medewerker is bijzonder positief ontvangen. Er moet naar mogelijkheden worden gekeken om op dit vlak de dienstverlening uit te breiden naar ondersteuning bij de jaarlijkse evaluatiegesprekken tussen de werker en de kerkenraad. Uit vragen van gemeenten en predikanten/voorgangers blijkt dat hieraan een dringende behoefte is.

Voor de omgang met klachten bij seksueel misbruik in pastorale- en machtsrelaties is een protocol. Er blijkt echter ook een behoefte aan een protocol bij andersoortige klachten over werkers. De predikanten/voorgangers hebben de gedragsregels van de Bond van Nederlandse Predikanten onderschreven maar er is geen protocol voor kerkenraden voor het omgaan met klachten als deze regels worden overtreden. Ook de ontwikkeling hiervan is een prioriteit.

Uitbreiding van de dienstverlening op het gebied van financiële administratie, ledenadministratie en ICT zal worden overwogen. Kwaliteitsbewaking is hierbij een speerpunt.

Bij een veranderend gemeentemodel waarbij verschillende vormen naast elkaar kunnen bestaan moet nagedacht worden over de manier waarop het bureau ondersteuning kan bieden. Hier moet meer maatwerk worden geleverd dan voorheen.

Een van de grootste uitdagingen voor het bureau is de toenemende vraag bij de kleiner wordende geloofsgemeenschap. Het eerste betekent meer werk, het tweede

betekent minder bijdragen. Het afstoten van taken om financiële redenen betekent dat we in een negatieve spiraal belanden die ongewenst is. Daarom moet worden gezocht naar een balans tussen de te leveren diensten en de daarbij behorende formatie en de financiële mogelijkheden. Een optimale inzet van fondsen en opbrengst van beleggingen moet hierbij uiteraard meegenomen worden.

INTERNATIONAAL

Onze positie in de internationale doopsgezinde/Mennonite wereld is eerder beschreven. Het is duidelijk dat er met meer belangstelling dan eerder naar ons wordt gekeken. Ik denk dat het belangrijk is in deze relatie te blijven investeren, met menskracht en financieel.

Eenzijds kunnen we het min of meer als een verplichting zien om de bakermat van de wereldwijde geloofsgemeenschap in beeld te houden, anderzijds kunnen we veel leren van de manier waarop veel geloofsgemeenschappen weten te bestaan in gebieden waar ze een kleine minderheid zijn ten opzichte van andere christelijke kerken of ten opzichte van een (soms hele grote) meerderheid die een ander geloof belijdt. Internationale contacten kunnen ook helpen om te ontsnappen aan de angst van het minder worden van het aantal doopsgezinden in Nederland. Het mag als een geruststelling gezien worden te weten dat, ook als het hier steeds minder wordt of op z'n minst sterk zal veranderen, het verhaal verder gaat. Misschien op een andere manier dan we denken, maar dat is niet aan ons. Dit weten geeft ons hier de ruimte om onbevange verder te gaan op nieuwe wegen.

Onze bijdrage aan de wereldwijde doperse familie is voor velen van grote waarde en onmisbaar, omdat de Europese doopsgezinden een tegenwicht vormen voor de toegenomen invloed van de meer behoudende en evangelikale stromingen.

CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

- Waar mogelijk vormen gemeenten regionale samenwerkingsverbanden met centrumgemeenten en (zelfstandige) satellietgemeenten. In deze samenwerkingsverbanden worden bestuurlijke taken, pastoraat en verkondiging gezamenlijk geregeld. Binnen een overleg structuur worden de zaken geregeld die de gemeenten hebben gedelegeerd. De ADS ondersteunt de gemeenten in het proces om tot deze structuur te komen.
- De geloofsgemeenschap moet zorg dragen voor ondersteuning (bestuurlijk, zakelijk, pastoraal, liturgisch) van gemeenten die opgeheven worden om dit proces op een goede manier te volbrengen.
- In regio's waar dat nodig is worden teams van werkers aangesteld worden, zo mogelijk bestaande uit verschillende disciplines zodat ook voor de kleine gemeenten de pastorale zorg en de verkondiging geborgd blijven. Door deze regionale teams te creëren kunnen aan predikanten/voorgangers aanstellingen van voldoende omvang worden geboden. De ADS biedt hieraan ondersteuning.
- De ADS moet zorgen voor ondersteuning (evt. het overnemen van uitvoerende taken) en toerusting van kerkenraden om daarmee de druk op de kerkenraad te verminderen.
- Het seminarium bezint zich op de competenties die opgeleide predikanten/voorgangers moeten bezitten.
- Het seminarium zet (parttime) opleidingstrajecten op voor 'tent-making ministry'.
- De docenten moeten sterker betrokken zijn bij de inhoudelijke theologische discussie in de geloofsgemeenschap. Een middel is een grotere betrokkenheid bij de Adviesraad Geestelijke Zaken, zodat een sterke inhoudelijke bijdrage aan de geloofsgemeenschap kan worden gegarandeerd.
- Het bestuur van de geloofsgemeenschap wordt gevormd door een Dagelijks Bestuur van max. vijf personen en een vertegenwoordigersvergadering.
- De vergadering van vertegenwoordigers van (regionale clusters van) gemeenten komt een keer per jaar bijeen (Gemeentevergadering, GV). De vijftien grootste gemeenten hebben één vertegenwoordiger, de overige gemeenten zijn per regio geclusterd in clusters van honderd tot honderdvijftig leden en leveren per cluster één vertegenwoordiger.
- Eens in de twee jaar wordt een ledenbijeenkomst georganiseerd met als doel ontmoeting en geestelijke voeding.
- Voor de financiële verantwoording van de ADS wordt naast de gebruikelijke controle door een accountant, een commissie van drie tot vijf financieel

deskundigen benoemd die bindend advies uitbrengt aan de vertegenwoordigersvergadering.

- De Raad van Toezicht en de Commissie BPGOR zijn niet meer noodzakelijk en kunnen worden opgeheven.
- Het complex van communicatie moet verder uitgebouwd en gerationaliseerd.
  - De verschijningsfrequentie van DNL gaat omlaag naar zes keer per jaar. Inhoudelijk worden de thema's verbonden aan het jaarthema. In de maanden dat DNL niet verschijnt zou een happening georganiseerd kunnen worden die te maken heeft met het thema van DNL.
  - Doopsgezind Plus wordt als vast onderdeel aan DNL toegevoegd.
  - De gemeenten worden meer ondersteund worden in het communicatiebeleid, zowel m.b.t. digitale als gedrukte media. Hiertoe kunnen communicatiedagen georganiseerd worden.
- De instellingen worden (zelfstandige) pijlers van de ADS met een eigen bestuurscommissie en eigen budgetten. Financiële administratie wordt ondergebracht bij de ADS.
- De voorzitter van de pijlers (of hun vertegenwoordigers) nemen deel aan de jaarlijkse vertegenwoordigers vergadering (GV).
- Protocollen moeten worden opgesteld voor de behandeling van klachten van gemeenteleden over de werkers in de gemeenten.
- De HR-dienstverlening wordt uitgebreid met ondersteuning bij de jaarlijkse evaluatiegesprekken.
- Uitbreiding van dienstverlening door het bureau aan de gemeenten op het vlak van (financieel beheer, ICT en ledenadministratie) moet worden overwogen.